

V A I R A S

LITERATŪROS, DAILĖS, MOKSLO, VISUOMENĖS IR POLITIKOS LAIKRAŠTIS

Utenėlės upė (teka Baluošo ežeran) Kauno gub. Zarasų apskr. Kazitiškio parap.

J. Strazdo fot.

Vydūnas.

KULTŪRINĖ DAILININKO PAREIGA.

aip ypatinga man kar-tais esti! Gyvendamas sau, prieinu prie indomaus klausimo, problėmos. Mąstau apie jį, ir išlengvo jis taip galingai apima mane, kad esu pasiryžęs į jį atsakyti, tai ir sustoju. Šiokią ar tokią formą pasirinkčiau, mano padaras vis delto liktų beveik tik mano. Matau, jis negali tapti mūsų tautos gyvenimo dalis. Yr tai todėl, kad nei klausimas, nei mano atsakymas nėra iš jo išaugęs, neturi jame nei šaknų, nei gyvybės sulčių. Po ilgos kovos problėmos apleidžia mane.

Grįštu besižvalgydamas prie mūsų tautinės sielos gyvenimo, ir randu čia taipo-jau klausimų. Atsidedu vienam, antram, atsakau į jį. Ir, pagaliaus, matau, jog mylimoji mano problėma ir čia beesanti, tik visai kitokiu siauru pavidalu, — tokiu, kokiu ji tegalėjo gimti mūsų tautos sieloje, jos gyvenimo santykiuose. Ir aš, į klausimą atsakydamas, palikau tebesusietas su tautos gyvenimu.

Sunku man jaučiant, kad mano darbas buvo šiaip ar taip siaurinamas. Mąstydamas apie tai, numanau esąs varžomas ne tiek kalbos, pirmiausia tautos ženklo, kiek tautos dvasios stovio.

Garsusis Vokietis-dailininkas Arnold Böcklin'as yra palikęs veikalą vardu: Poėzija ir Vaizdinimas. Matome čia du gražiu moters pavidalu. Abi stovi šalia gražaus marmoro šulinio, iš kurio skaidrus vanduo triška augštyt. Viena tų-dviejų moterų beveik visai nuoga, geria tą vandenį didžiai skanėdamos, pasisėmusi jo taurutę. Antroji, gėdingai apsiautusi šydais, gaivinas tik krintančiais lašeliais.

Dailininko, rodos, norėta ištarti, jog vaizdinamasis menas yra daug daugiau varžomas savo apsiereiškimuose, negu kalbos dailė. Atsiminę garsiąją Laokono grupę, turėsime tam pritarti. Žodžiais galima atpasakoti réksmą, kįlantį ligi žvaigždžių, bet parodyti skausmą, jį gaminusį, tegalime apgraibomis.

Tečiau yra sakoma, jogei vaizdinė dailė esanti tarptautinė, kaip ir muzika. Tur būt šita nuomonė reiškiamą tik atsižvelgiant į žmones, kurie mėgsta dailę. Rodos, kiekvienas, šiokios ar tokios tautos, šiokia ar tokia jo kalba, mato, kas vaizde rodoma, girdi muziką skambant. Bet ar visa jis mato? Ar girdi visą muziką? Ir jeigu taip, tai vis delto dar nieko netaria apie patį veikalą.

Sakoma vėl, kad tik tasai tegalės būti tikras dailininkas: vaizdintojas (maleris), muzikas, kuris

esąs nedaugelio vienas, bet sau žmogus, savotiškas, gilaus nusimanymo, ypatingo jausmingumo,— žmogus, kuris gyvenimą išmanąs, patiriaš savo būdu ir tą savo patyrimą savaip išreiškiaš. Kurs niekuo nesiskiriaš nuo kitų, tegaljš būti lėkštas, paviršiaus žmogus. Iš to nebūsią kitiems jokių apreiškimų.

Bet ši mintis kaip tik yra padariusi daug blogumo. Kiti būsimeji dailininkai yra įsitikinę pasieksią dailininko tobūlumo, jei tik kaip nors kitaip apsiereiksią, negu paprasta: tuo mat parodysią savo originalumą. Tikras apsirikimas! Kitaip apsiereiškšti tėra antras dailininko darbo dalykas. Pirmasis yra kitką apreiškšti.

Tik šis "kitkas" taipo-jau dažnai nesuprantamas. Neturi jis dalies su kitu, svetimu žemės kraštu, kitų laikų atsitikimais, su kitomis pasakomis, ir t.t., bet su kita dvasia, kita širdimi ir siela.

Todel dailės veikalai yra iš visų žemės dalykų mažiausiai tarptautini. Jie individualizmo žymė neša kaip kokį garbės vainiką ant kaktos. Ir mažai pažindamas dailės veikalus, vieną kartą pamatęs kokį Leonardo da Vinči, Raffael, Mikel Angelo, Dürer, Rubens, Rembrandt, ir t.t., žmogus tuoj atsimena, kieno tas veikalas gali būti. Taip labai skiriasi vieno apsiereiškimas nuo kito, vieno dailininko darbas nuo kitojo!

Dargi, kaip raštijos dailėje, galime veikalui paimti tautinę drobę, verzdami jį kiton kalbon, vis delto Šekspyro (Shakespeareo) veikalas paliks jojo, Goetės vėl jojo ir t.t., nors verčiant daug mažmožių nukris nenaudota. Ir veikalas nustos daug savo ypatingumą, kas-kart daugiau dils, jei iš vertimo bus vėl verčiamas. Pagaliaus gal pasidarys šiek-tiek tarptautinis. Tik niekuomet nepradings iš jų individualizmo žymė.

Dar aiškiau tai matyti, jei koks vaizdas kito dailininko, gal kitos tautos žmogaus, kartojamas. Palaiko tad net kiek dar ir tautos žymių.

Ištikrųjų, dailės veikalas maža yra tarptautinis, daugiau tautinis ir pirm viso atskiro žmogaus apsiereiškimas. Bet individualizmas yra kaip tik žmonijos augštenybė. Augštieji žmoniškumai yra atskirų asmenų reiškimai. Jie vien tespindi iš tautinės gyvybės.

Bet jei neliktų neaišku: individualizmo žymės nėra padaromos, jos negali būti sumanomos. Jos apreiškia gilų, gyvą, didį žmogų. Toks žmogus savaime yra individualus. Save niekas negali didžiu padaryti, nors kažki-kaip to norėtų. Todel niekas ir negali tapti originalingu. Turi augti. Turi žmoniškumu didėti.

Tame randasi kiekvieno žmogaus pareiga. Ir dailininko. Bet tas turi dar ir kitą. Jo darbas siekia toliau, negu kitų žmonių. Ir jis patiria paraginimų ir veiksmų iš dalykų, kurie lieka paslėpti

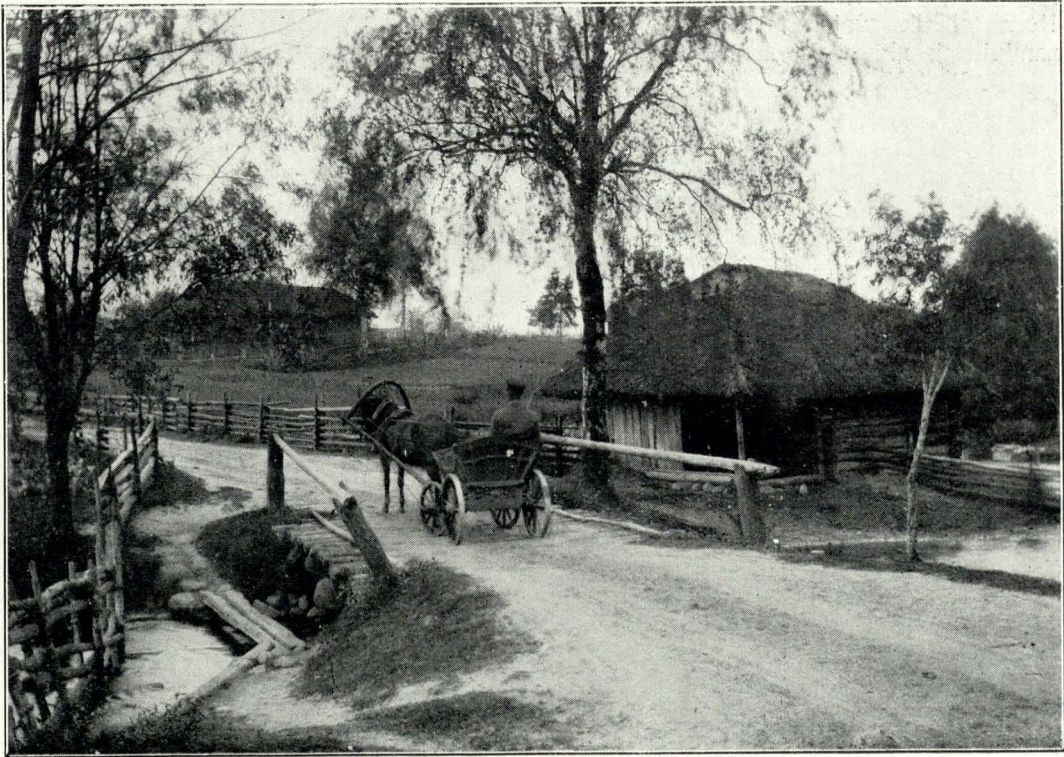
kitiems. Todel antroji dailininko pareiga yra naudotis tais dalykais savo veikalams. Tuomet jie bus ir kitiems kultūros akstinai.

Kas tokiai dailininko pastangai yra svarbu, parodo šis apmąstymas. Sąmonės žmogus jaučiasi esąs ypatingame šviesos skritulyje. Tai yra jo sąmonė. Joje galima pastebėti visokių įvairumų. Jie nuolatai keičiasi, nuolatai esti tame skritulyje šviesiau ar tamsiau. Tarsi koki debesys apniauktų dangų ir vėl pradintų. Tamsiau esti tame skritulyje, kada kūnas savo reikalavimais kaip nors siekia į jį. Aiškiau esti tyrame minčių gyvenime. Tarpe abiejų vilnioja geismai. Vieniems aptemsta minimasis skritulys, kada jie mėgina kreipties į to

skritulio gelmę, iš kur pareina viso skritulio ir jo turinio pastebėjimas, taip kad žmogus gali sakyti: žinau save esant, jaučiuosi nusimanąs, turiu sąžinę. Ištikrųjų turėtų tuomet tas skritulys šviesintis tapti.

Akylai išžiūrėjus skritulio turinį, pasirodo, jog atskiri dalykai gali būti lyginami su varsomis. Josios nuolatai mainosi. Visi jausmai, kurie mūsų vidų pildo, visi geismai, kurie sukyla, mintys, kurios atplaukia, aplieja mūsų sąmonės skritulį savo spalva.

Norėdami apreikšti tai kitiems, teprivalytume dažais jiems tai parodyti. Ištikrųjų buvo tokiu laiku, kada vieni-kiti taip darydavo, jeib kits-kitam

Strigailiškių sodžius (Viln. gub. Švenč. apskr.).

J. Strazdo fot.

suteiktų žinių apie save. Sako, Inkai Amerikoje ir Tibetai Azijoje žinoję tokį apsireiškimo būdą.

Yra palikęs tas būdas dar ir šiandien. Vartojamas jis muzikoj. Muzika yra girdimos spalvos, kaip spalvos yra regima muzika. Todel dažnai muzikai ir kalba apie balsų spalvas, o vaizdintojai apie spalvų balsus.

Ir fizikos žvilgsniu tat taip yra. Spalvos, kaip ir balsai, yra virpėjimas: jos etero, šie oro, anos labai didžio, šie mažesnio greitumo.

Tik nūdien mums neužtenka pamatyti spalvos, išgirsti balsai, jeib sužinotume, kas tuo reiškama. Reikalaujame konkretingesnių dalykų. Norime šio pasaulio pavidalų matyti, žodžių išgirsti. Nuo tujų tad mėginame iškilti į liuosąjį vidaus stovį. Ištrūkę iš šio pasaulio siaurimumų, jaučiamės einą di-

dyn ir todel esą laimingi. Palaima yra ne kita kas, kaip tik gyvybės ir kartu nusimanymo didėjimas.

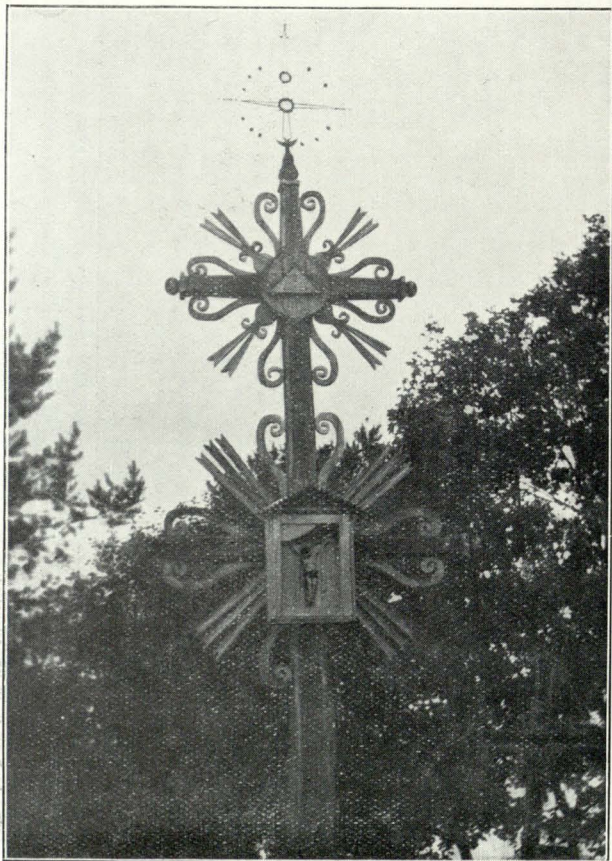
Su tuo jungiasi labai tvirtai grožė. Gražu yra, kas teikia palaimos. Ir kas grožę reiškia, yra palaiminga. Bet vis dalykas tas pats: kuomet kokia didybė, augštenybė apsireiškia mažesniu, žemesniu daiktu, tuomet tai esti gražus. Rasos lašelis berods jau savaime gana dailus. Tačiau tik tuomet esti negalima juo atsigėrėti, kuomet saulės šviesa, kuri visą erdvę pildo, iš to mažo daiktelio atspindi. Jis pasidaro maža saulutė, kitas didžiosios šviesos ir gyvybės vidury.

Žmogus yra toks lašelis. Ir sąmonės skritulys atspindi visumos sąmonę. Todel kiekvienas žmogus yra toks gražus, toks palaimos rykas, sulyginus jį su kitais žemės pavidalais. Gaila, kad

reikia apie kai-kuriuos pasakyti: jie turėtų tai būti. Tai reiškia, kad jie savo vietos, patys nusi- kalte, neužima. Ir paprastai jie esti vargo ir ne- palaimos, negrožės versmė.

Bet nežiūrint į tą nenormos padėjimą, galima toliau sakyti, kad kiekvieno žmogaus gyvenimas, jo darbai ir veikalai vėl savo būdu yra kaip mi- nėtasis ramos lašelis. Jie atspindi tai, kas žmo- guje yra. Jei nieko nėra jame, jie nieko ir nega- li atspindėti. Jei nieko didesnio, augštesnio nesti, tegali apreikšti iš viso, ką žmogus sako ir daro, kas prasta arba net kas žema. Antraip vėl: jei žmogus yra pilnas augštos, skaidrios gyvybės, jis ją noroms ir nenoroms reiškia savo darbu ir sa- vo veikalais. Jis yra saulė, anie — ramos lašelis.

Todel ir sako, kiekvienas žmogus esąs daili- ninkas. Nėra tai tik svajojimas. Pamatę prastų žmonių naminius įrankius, kuriuos jie patys sau yra padarę, tuoj pastebime, mažiau ar daugiau,

Raseinių apyg. kryžius. Pr. Maš. fot.

dailės žymių. Daugiau, jeigu juos dirbęs žmogus yra didesnės gyvybės ir mikliau moka reikšti. Ki- ti žmonės save miklindami ir tėra tapę dailini- kais. Jų vidaus gyvybė tokių nepadarė. Ir nėra jie išrinktieji. Išrinkti esti žmonės tie, kurie nors ir nemiklinti, bet yra pilna širdimi, spindinčia sie- la, giedria dvasia.

Mūsų mergaitės ir moters tik tuomet teišaus gražių juostų, būdamos ir nelabai pratusios prie

to darbo, kada mylimajam tuo darbėliu norės sa- vo širdį apreikšti. Ir nieko jos nevartoja tam, kaip vien tat, kas joms žinoma senai: tie patys linai, tos pat spalvos. Tarsi jos sakytų: aš tau duodu, ką visur matyti gali, bet mano darbelyje yra pa- slėpta mano siela. Išvyski jame ją!

Kitam turbūt sunku bus ji pamatyti: persil- pnas yra prastos mergaitės ypatingumas; dar gi suvaržytas tuo, kad norėtos spalvos gijų nebuvo, kad raštai audimo tvarkos tarsi laužomi. Mat, siū- lai teeina išilgai ir skersai.

Apskritai, namų dailė neturi daug individuali- zmo. Bet aiškiai ji skiriasi nuo kitų tautų liau- dies dailiojo meno. Tauta yra laiptai, kuriais žen- giama iš žmonijos į atskirą žmogų. Tautos dai- lė yra laiptai į dailininko veikalus. Bet, jeib ne- palikčiau nesuprastas: viename asmenyje žmonija pasiekia savo esybę. Atskiras dailininkas pilniau- siai atspindi tikrąją žmonijos gyvybę ir grožę. Su augštuoju asmenim žmonija iškilą iš visų siau- rumų. Su didžiuoju dailininku tautos dailė iškilą iš silpnumo ir menkumo.

Ir tuo darosi aiški kultūrinė dailininko parei- ga. Neauklėjęs savo sielos gyvybės, jis tik lyg koks kalinys apreikš savo vidų, braižydams sien- nas. Nebus iš to dailės veikalų. Bet augdamas vidų, širdį ir dvasią, jis dar turės visuomet at- minti, kad jo vidaus gyvenime darosi įvairus ir ypatingas turinys, kadangi jis turi ypatingą krau- ją ir kūną, kurs pareina iš tautos; toliau, kadan- gi ypatinga praeitis, ypatingi žmonės su savo bū- dais, savo darbais, veikimais ir veikalais bei vei- kalėliais, pagaliaus ypatingas jo tautos kraštas pasižymi jame.

Norėdamas būti tikru dailininku, jis neturės atsižvelgti į visa tai, bet vien tuo gyventi, taip, kaip gėlė atveria savo žiedus, kvėpuodama savo vietos oru, gerdama savo dangaus rasą. leško- damas dailių kitos tautos apsireiškimų ir iš to tverdamas, jis nepasieks tikro dailininko augštu- mo. Jis bus apleidęs saviškumą ir nebus radęs dailės versmės.

Kalbant daugiau paviršiaus žodžiais: dailini- kas išpildys juo tobiliau savo kultūros pareigą, jei naudosis tais dailės elementais, kurie yra jo tautai jau gaminti, būtent: pavidalais, linijomis.

Toliau: jis turės visa, kas rišasi su jo tauta, mėginti patirti dailininko širdimi ir visa persun-kti savo siela. Jo veikaluose turi būti randama jo tautos gyvenimo ir krašto, jo tikėjimo, ilgėsio ir vilties. Bet visi tie tautos dalykai turi iš jo būti gavę daugiau šviesos, daugiau gyvybės, pil- nybės. Kiek jis yra sielą ir dvasią augęs, tiek vi- si tie dalykai turi būti tapę šviesesni, svarbesni, galingesni. Ką jis esti gavęs iš tautos, tai jo vei- kalais turi grįžti tautai tarsi pašventinta. Daili- ninkas turi tuo save patį tautai atiduoti.

Tuo jis atlieka, ką jis, būdamas dailininkas, yra kaltas sau, tautai, žmonijai, pasauliui. Su tuo yra susirišęs dar kitas dalykas. Bet jam nepriva- lo tai rūpėti. Jis pasidaro savaime. Tokiais savo veikalais dailininkas žadįs savo tautiečiuose mie-

gantį didesnį žmogų, atvers jiems akis jų aplinkybių nuostabumais, grožybėmis. Tarsi nuims jiems šydą nuo akių ir geležis nuo širdžių ir sielų. Augis tarp kitų žmoniškumą, netyčia to norėdamas,

bet save kultūringamas, save atverdamas prakilynėms ir visa tai apreikšdamas savo tvariniais.

Taip jis didįs kultūrą, ir toji bus originalinga ir bus tautinė.

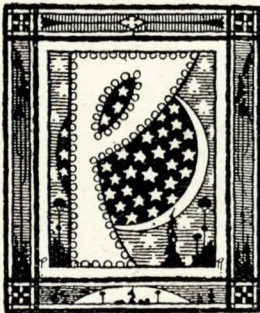

M. Pečkauskaitė.

ŠVEICARIJOS ĮSPŪDŽIAI.

III.

RAPPERSVIL'YJE.

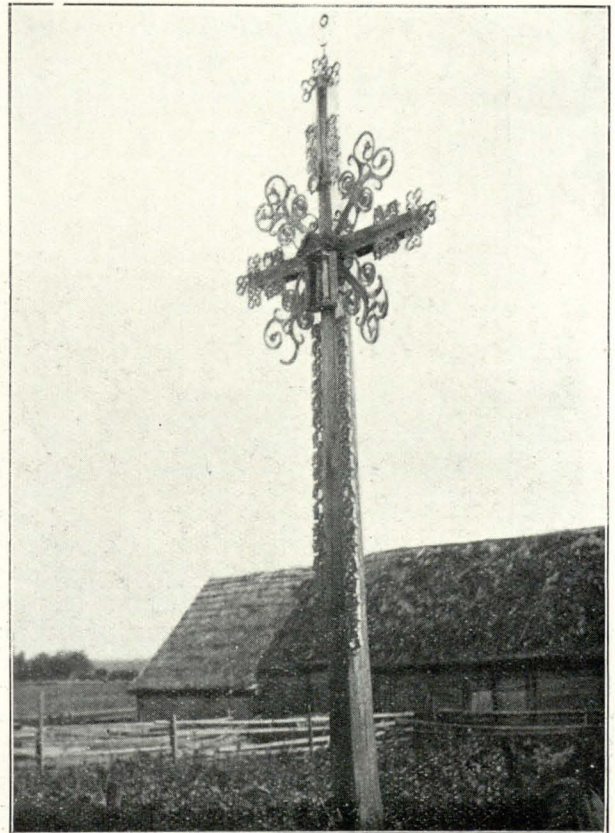

rie kito Zūrich'o ežero galo stovi Rappersvil'io miestelis, garsus lenkų muziejumi, kurį norėjau aplankyti. Vieną puikią pavasario dieną išsirengiau tenai. Iš Zūrich'o važiuojama geležkeleliu viena valanda. Reikia pripažinti teisybė Rusijai: ji turi vieną daiktą geresnį,

negu Šveicarija: vagonus. Kad jie daug nešvarnesni už čionykščius—tai nėra ko ir kalbėti, bet kad dešimtį sykių patogesni, tai irgi šventa tiesa. Žinoma, syarbčiausia to priežastis yra Rusijos platumas ir Šveicarijos mažumas. Kad tokia Šveicarijos vagone reikėtų nuvažiuoti, pavyzdžiui, iš Kauno į Maskvą, tai žmogus kažinkuo pavirstumei. O čia—visą šalį išilgai perkeliausi keliomis valandomis, tai ir nėra kada pavargti. Ypač, kad vienas žvilgterėjimas pro langą verčia tave užmiršti visus fizikos nepatogumus. Visą kelią, lig pat Rappersvil'io, traukinys eina paežeriu. Ežeras žaidžia—blizga, mainos saulės spinduliuose. Jo krantai, iškilę terasomis, žemiau visi apdengti vynytais. Ištolo nematyti dar jaunų vyno krūmų lapų, tik vienos lazdos riogso pasišiaušusios, lyg kareivių pulkai, o augščiau—balta giria. Tai sodai žydi. Pro atdarus vagono langus plaukia bangos obelies žiedų kvapo. Tarp vynytais ir sodų nepertraukiama eile stovi sodžiai ir miesteliai. Vis balti, lengvi nameliai, žaliomis langinėmis ir lėkštais stogais, ant kurių džiūsta skalbiniai. Visur švartų—švartausia, kaip kokiam puikiausiam parke.

Lenkų muziejus yra senobinėje pilyje, pažaliavusiomis nuo senatvės sienomis. Žalsvos ežero bangos laišo jos mūrus. Plati, sena aleja veda prie pilies vartų, kuriuos peržengęs atsistoji nustebintas ir sužavėtas. Rodos, kad peržengei ribą, skiriančią dabartį nuo praeities. Prieš tave, erčiame kieme, riogso didelė, rūsti viduramžių pilis sunkiu, keturkampiu bokštu ir mažais langais; aplink kiemą augštas mūras, o palei jį kairur seni, storkamieniai medžiai. Viskas: ir pilies sienos, ir tas mūras, ir tų medžių stuobriai—skęsta skęsta vijuklėse.

Taip čia gražu, kad nenorėjau eiti į vidų. Atsisėdus ant seno suolelio, sotinau savo akis. Nuožmus rimtumas ir ilgus susimąstymas eina iš tos senovės pilies. Didelė tyla išskėtė savo sparnus ant to puikaus užkampio. Saulės spinduliai, atsimušdami nuo tų žalių sienų, kelia kažkoki

Šilinės apyg. kryžius.

Pr. Maš. fot.

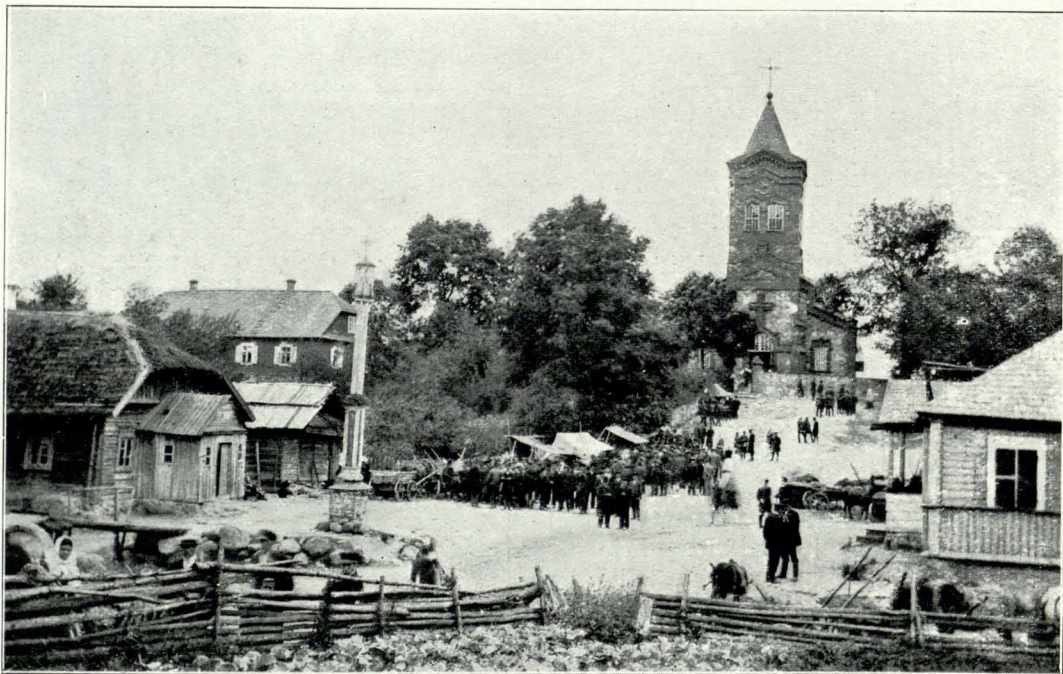
nepaprastą, romantiškai-poetingą ūpą. Mintis bėga atgal prie tų riterių be baimės ir papeikos, klupčia imančių kaspyną iš rankų savo širdies ponios ir kovojančių už jos garbę ant kryžkelių; prie tų klaidžiojančių trubadurų, savo inkvėptomis dainomis minkštinančių sukietėjusias širdis ir spaudžiančių ašaras iš žiaurių akių, į kraują bei žmonių kančias žiūrėti papratusių. Kiek poezijos ir grožės iš vienos pusės ir koks nuožmumas ir žiaurumas iš

antrosios! Bet nebuvo laiko ilgai svajoti, reikėjo sustabdyti fantazija ir eiti į pilį.

Muziejuje yra daug labai įvairių daiktų: dailės veikalų—paveikslų ir skulptūros, istorijos rinkinių, garsiųjų žmonių atsiminimų. Teisybė reikalauja pasakyti, kad dailės veikaluose daugiau patriotizmo, negu artizmo. Apskritai, patriotizmas čia per kraštus liejasi. Erškėčių vainikų, kryžių, retežių, kentėtojų, širdį draskančių erelių—pilna. Visur parašai, tai ragina kilti, tai reiškia vilti, jog Lenkija atgys. Tuojau inėjus, matai vienoje salėje ant lubų Mašinski'o paveikslą: jauna kankinė guli ant žemės, juodas erelis drasko jai širdį, antras erelis lekioja augščiau; tolumoje matyti sniego laukai, kuriais eina kalinių būriai. Augštai, ore Kristus ir Dievo Motyna, o po jų atsiklaupę jau-

nikaitis karaliaus apsiaustu ir vyskupas meldžia Dievo, rodydami žemyn. Aplink to paveikslo gražus parašas: Eli, Eli, lama sabathani!

Čia pat greta vėl Lenkija prie kryžiaus prikalta ir taip-pat erelių apsupta, toliau, prie mieto prižišta ir t.t. Žinoma, politikos laisvės praradimas — tai didžiausia nelaime. Kas jos nesupras? Kam širdis nesudrebės užuojauta, pamačius žmones, savo tėvynę apverikiančius? Ir kiek stipriau už visus kitus galime tai atjausti mes, tokio pat likimo vaikai! Tečiau visas tas šaukimas gatvių kampuose apie savo nelaimę, tas garsus gailėjimas savęs, tas nuolatinis rodymas giliausių, kruviniausių savo širdies žaizdų, — visa tai mums, lietuviams, giliai slepiantiems brangiausių savo jausmų ir pavydžiai sergantiesiems juos nuo pasau-

Linkmenų miestelis Viln. gub. Švenčionių apskr.)

J. Strazdo fot

lio akių išrodo be galo keista, nesuprantama ir — pasakysiu tiesiog — koku. Atsimenu tuos elgetas, kurie per atlaidus, prie gatvių sėdėdami, rodo bauriausias, skaudžiausias savo žaizdas, garsiai šaukdami pasigailėti. Lenkai dideli patrijotai — tai tiesa. Garbė jiems už tai. Bet galima nešioties širdyje dideliausį skausmą ir meilę ir nešaukti apie juos ant kryžkelių. Jau kas kas, o lenkas tikrai negalėtų tarti su arabu: "Niekas be Dievo ir manęs nežino, kas yra mano širdyje".

Prie patrijotiškų paveikslų kategorijos reikia dar priskaityti Ciesielski'o Lietuvos krikštas. Sėdi Jogaila su Jadvyga ir dalija žmonėms rūbus ir karolius, o lietuviai barsto jiems gėles po kojų, paduoda duonos ir druskos, puola prie lenkų, be galo džiaugdamies ir dėkodami. Viskas taip gražiai, dailiai, švelniai. Kokia griaudi, jausminga idilija! Turėjau špyterėti, žiūrėdama į tą rožinę to

paveikslo gamintojo imaginaciją, ir pati nebežinojau, kas tai: ar visas ribas peržengęs... naivumas, užaugintas istorijų à la Ilovaiskij, ar patrijotizmas, užtemdęs istorijos tiesą.

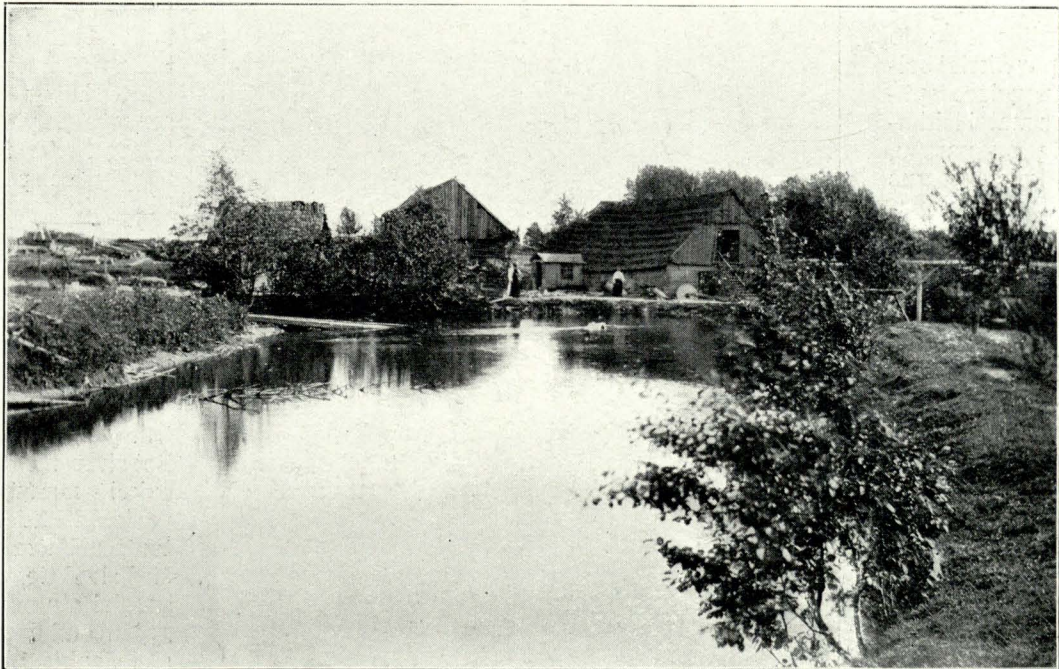
Bet yra čia ir tikrai gražių daiktų. Prie jų pirmiausia priskaitau Brodzki'o skulptūras. Šopeno biustas toks puikus ir genialingas, kad žiūrėdamas į jį supranti, jog ta inkvėptoji galva galėjo sutverti tas stebuklingas baladas ir žavinčius nokturnus. Lygiai graži ir Koperniko stovyla: leva ir Moteriškė, einanti iš maudyklos, tai tikros linijų simfonijos, grožės inkūnijimas. Sunku atitraukti akis nuo tų pilnų harmonijos statujų. Vienoje salėje kabo du nedideliu paveikslėliu, tamsiu koloritu, Kviatkovski'o darbo. Ant vieno galva motinos Šv., be galo dvasinga ir pilna neapsakomo, beribio skausmo. Antrasis vaizdina Šopeną. Naktis — jis ant lovos sėdi inkvėpimo, eks-

tazės paimtas. Taip man patiko tuodu paveikslu, jog atsižiūrėti negalėjau ir kelius kartus grįždavau prie jų. Visi tie augščiau minėti veikalai duoda tokio estetikos pasigėrėjimo, kad užmiršti žmogus visas "korony cierniowe".

Yra dar gerai padaryti Rosen'o Mūšis ties Stocku ir Falat'o Lenkų ulanai. Bet kadangi nemėgstu batalistų, tai ir nežiūrėjau į juos ilgai. Grįždama dar kartą žvilgterėti į Brodzki'o Šopeną ir anodu Kviatvovskio paveikslėliu, mažiau, koks dailės veikalas duoda tikro, didžiausio pasigėrėjimo, pilna to žodžio prasme. Žinoma, toks veikalas, kuris būdamas tobilios technikos, savo turiniu užgauna tokį toną, į kurį atsiliepia giliausios mūsų sielos stygos; toks, į kurį žiūrėdami ir kurio klausydami, galime sau pasakyti: kad bū-

čiau artistas, sutverčiau ta-pat ir taip-pat. Paimkim dabar kad ir tuos ulanus. Aš pripažįstu, kad paveikslas yra gražus, kad tai dailės veikalas, kad arkliai pilni gyvumo, ulanai gražūs ir puikiai sudėti, figūros labai plastingos, bet vis tai man tesuteikia vien trumpą paviršutinio pasigėrėjimo valandėlę; akys smagiai pasilsės minutę ant tų harmoningų linijų bei spalvų—ir daugiau nieko.

Imkime graikų dailę. Graikų dailė—tai kūno grožės, kūno harmonijos idealas, idealas ne tik ligšiol nepralenktas, bet dagi nepavytas. Kaip turklys, pasistatęs namelį, pilnai pritaikintą priešavę, sudaro su juo vienybę, taip graiko siela, išdirbusi ir sutvėrusi puikų, idealingą kūną, jutosi jame taip gerai, kad niekur nebesiveržė ir nieko nebetroško. Sudarius su juo pilną vienybę,

Žemaičių malūnas (Kauno gub. Telšių apskr. Ylakių parap.).

J. Strazdo fot.

tupėjo sau jame ramiai ir tyliai. Toks buvo graikas, tokia ir jo dailė. Graikas buvo lyg ta gėlė, kuri, gamtos dėsnis sekdamas, auga, lapoja, žydi ir noksta. Tiesa, kad gėlė yra puiki, bet idealu ji mums būti negali. Man, turinčiai užpakalyje tiek amžių kultūrą, tiek žmogaus dvasios draskymusi, tokį ilgą-ilgą žmonijos istorijos retežį, aiškiai rodantį, kad "neturime čia pasiliekančio miesto",—kūnas, kad ir idealingai gražus, idealu būti negali, nes, žiūrėdama į jį, negaliu atsikratyti minties, kad ryt-poryt tos puikios linijos, ir tos švelnios įlankos, ir minkšta karunacija—taps dvokiančia, beforme masa. Mano dvasios nebepatenkina toks siauras, materijos sienose uždarytas horizontas. Ji trokšta tokios grožės, kuri nepraeina ir nesikeičia, ji veržias į tokias sritis, kurios yra už laiko ir erdvės ribų, ji ieško to, kas amžina. Ir jei tai, ko ji ilgisi, ir ką randa prakil-

na, parodo dailės veikalas—žinoma, tobulai padarytas—tada ji plaukte plaukia pasigėrėjime, užmiršdama visą pasaulį.

Taip bemąstydamas, atsiminiau, turbūt, kontrasto dėsnio, Rubens'ą—varsotoją, užgaunantį savo daile tonus, tolimiausias nuo mano dvasios skambesio. Jo figūrų plastika, kolorito turtingumas ir tas gaivalingas linksmumas, kuriuo jo veikalai kvėpuoja, duoda jam teisės vadintis didžiu artistu. Savo srityje pasiekė jis daug, ir reikia sutikti su Heine, kurs sako: "Milžiniškas linksmumas uždengia ir pagauna viską. Niderlandų titanas turėjo tokius galingus sparnus, kad pakilo mažne pas pačią saulę, nors prie jo kojų ir buvo prikabinoti pūdai Niderlandų sūrio".

Bet to nepaisant, greit koktu darosi nuo tų žemu, bedvasių kūnų. Ir nėra tai visai graikų dailės nedvasingumas. Rubens'as nuo graikų taip to-

li, kaip žemė nuo dangaus. Kur gi gali susilyginti Rubens'o figūrų kūnai — nutukę, nudribę, tarsi, tikrai Holandijos sūriais ir alumi nusipenėję — su puikiomis graikų dievų statujomis! Taigi jau viena savo viršaus išvaizda stovi jos daug žemiau, o ką besakyti apie jų sielą. Jei graikų žmogystos yra gėlės — nei geros, nei blogos, tik gražios, tai Rubens'o pagamintieji žmonės yra gyvuliai, žemais, nepripažįstančiais jokių pančių, instinktais. Graikų stovylose dvasia kad ir neapsireiškia, sėdi sau ramiai savo namelyje, tečiau tarp jos ir kūno yra pusiausviros; Rubens'o gi figūrose ji galutinai nustelbta, nuslopinta nutukusio kūno, taip lašiniaus apaugusi, kad nė sučiupti nebegalima. Dar pusė bėdos, kol Rubensas laikosi savo srities, kol piešia Veneras, Bachus, etc., blogiausia, kai jis griebiasi religijos tēmų. Jo religijos paveikslai baisiai nesmagu daro išpūdį. Tartum matai iškimštą gorilą su parašu, kad tai koks garsus žmogus, Platonas, pavyzdžiui. Ar ne tokį daro išpūdį jo paveikslas, vaizdinąs riebią, besiraitančią moterį, su parašu: šv. Magdalena?

Rappersvil'io muziejus turi daug garsiųjų žmonių liekanų. Yra tam tikri kambariai, pavesti Kopernikui, Kosciuskai ir Mickevičiui. Mickevičiaus kambaryje yra įvairių jo veikalų leidimų, rankraščių, laiškų, mažų, kasdien vartojamų daiktų. Stebėdamasis su pijetizmu žiūri į tai; rodos, ant tų daiktelių yra nuplaukusi didžiosios jų buvusio savininko dvasios dalis. Nes tai tikrai buvo ne tik didelis talentas, bet ir didelė dvasia. O tai ne visados eina drauge.

Gdy mię spokojnym zowią dzieci świata,
Burzliwą duszę kryję przed ich okiem,
I obojętna duma, jak mgły szata,
Wnętrznę pioruny wyzłaca obłokiem.
I tylko w nocy cicho na Twe łono
Wylewam burzę we łzy roztopioną.

Yra čia taip-pat ir Kraševskio liekanų. Kaip keista: Mickevičius ir Kraševskis — abu sulenkėjusiu lietuviu, lenkiškai rašančiu, žadina lietuviuose lietuvišką patrijotizmą. Iš daugelio žmonių teko man girdėti, kad Gražina ir Valenrodas, Kunigas ir Vitoliorauda inkvėpę jiems Lietuvos meilės. Žinau tai iš savo prityrimo. Skaitydama anuo-

met tuos veikalus, kaip gi buvau pagauta tų savo protėvių-karžygių darbų, kaip didžiausi esanti tų erojų ainė, kaip širdis imdavo degti Lietuvos meile!

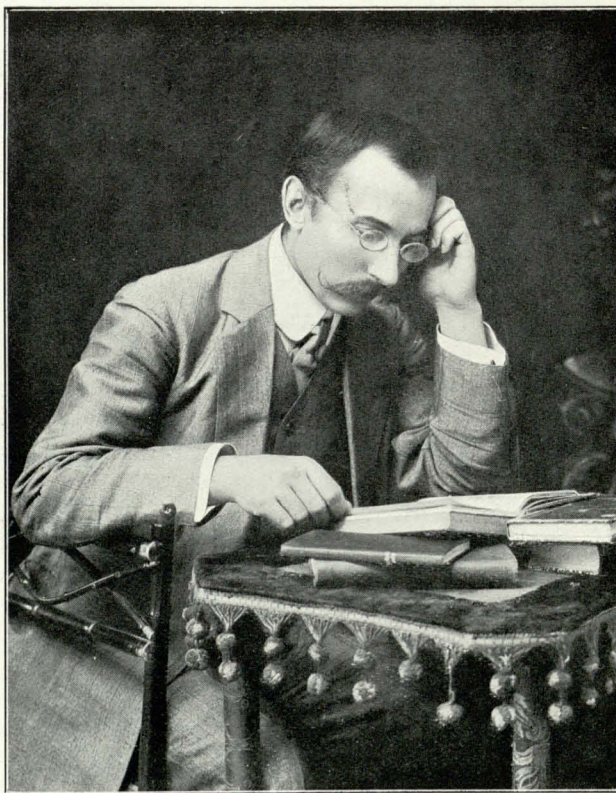
Visame muziejuje viešpatauja tikrai lenkiška netvarka. Katalogo nėra, daiktai išmėtyti, kaiku rie sulūžę ir susikūlę, lankančiai publikai bečiupinėjant, nešvaru. Katalogo vietoje vadovas, kurs beaiškindamas baisiausiai kraipo vardus. Ta netvarka yra charakteringa. Miestelis švarių-švariausias, kaip visur Šveicarijoje. Ineini į pilies teritoriją, į aleją, vedančią prie vartų, — tuojau matai visur popergalių ir kitokių sąslavų krūvas.

Apžiūrėjus muziejų, išėjau vėl į kiemą. Ten, puikiame poetingame kampe, ant žalių sienų dugno, tarp ilgų vijuoklių festonų, stovi vadinamasis "Polendenkmal": augšta, balta kolumna su ereliu ant viršūnės ir parašu anglų, prancūzų, vokiečių ir lenkų kalbomis: "Niepożyty duch polski wiekową krwawą walką protestujący przeciw ciemieżącej go przemocy, z wolnej ziemi Helwetów przemawia do sprawiedliwości Boga i swiata".

Kiek tragizmo tuose trumpuose žodžiuose! Bet skausmas, kurio jie sukėlė manyje, tuojau paskendo dideliu kartume, užliejusiame man širdį: kad tie, kurie taip garsiai skundžiasi esą gniaužomi ir taip drąsiai šaukiasi teisybės į Dievą ir žmones, patys neduoda teisybės kitiems. Keistas dalykas: žmonės, taip labai myli tėvynę, kaip lenkai, ir ant savo kailio

patyrę svetimojo jungo sunkumo, rodos, galėtų ir turėtų geriausiai suprasti kitus patrijotus, giliausiai užjausti prispaustąsias ir norinčias atgimti tautas. Tuo tarpu yra visai priešingai. Kaip dažnai pasaulyje net ir kultūringieji žmonės vaduojasi praktikoje ana garsiąja otentotų maksima: bloga, jei kitas iš manęs atima pačią, o gera, jei aš atimu iš kito. Kitoje pilies kiemo vietoje, visa vijuoklėse pasislėpusi, stovi koplytėlė su Kosciuskos širdimi. Lempelė joje dega: gražus simbolas tos didžiosios širdies, degusios tėvynės meile lig pat galo, kol nustojo plakus.

Pavasario vakaras nusileido. Paskutiniam saulės spinduliui už sidabrinio ežero užgesus, senoji pilis pradėjo savo fantastingą nakties gyvenimą.

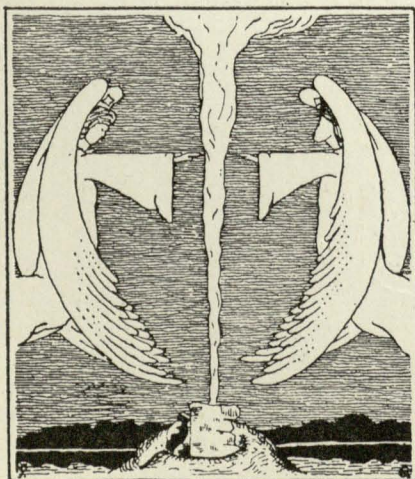
Kazimieras Būga.

Paliktas prie Peterburgo universiteto filologų skyriuje.

Iš visų kampų ėmė kilti kaž - kokie paslaptingi šnabždesiai, kaž - kokie keisti garsai — ne tai skardas žodžių, ištartų prieš šimtą metų, ne tai garsas žingsnių, pereitų kojų, kurios jau senai pelenais pavirto. Grįžta ilga eile tie, kurie čia kitą syk gyveno, mylėjo, kentėjo ir nekentė, slankioja pakampiais, kame savo dvasių daleles paliko. Štai balkonan eina baltaveidė kastelianaitė. Ilgas, baltas jos rūbas, o prie krūtinės purpurinių rožių puokštė. Išsiilgusį žvilgesį paleido į snaudžiančias ežero bangas. O po balkonu atsistojo pažas auksaplaukis ir švelniai užgavo liutnios stygas. Ir suskambėjo daina tyli ir karšta, kaip pietų naktis. Garsai kyla augštin, glebesčiuoja baltąjį stuomenį balkone, ugnimi liejas į ausis, bučiuoja puikias lūpas... Rausta baltas kastelianaitės veidas... Ir meta žemyn purpurinę puokštę nuo savo krūtinės. Gėlės puolė ant stygų—ir skurdžiai sudejavo liutnia. Girtas nuo laimės pažas - auksaplaukis—bet puikiosios ponios jau balkone nebėra...

Aplankiau taip-pat Rappersvil'yje ir bažnyčią, kurioje patiko man labai gotikos altoriai, piaustyti iš tamsaus ažuolo, tokie lengvi, tartum megsti. Vienuoliai choruose giedojo psalmes, keistai tardami lotyniškus žodžius. Reikia žinoti, kad šveicarai-vokiečiai visur s taria kaip š, pav. užuot bešte—sako bešte, zwanzigšte ir t.t. Savo tą ištarimą taikina kartais ir prie kitų kalbų—ir tiesiog juokais tvirties negalėjau nuo tų špíritus, nošter, štella ir kitų panašių šveicarų lūpų gėlių.

Grįžau į Zūrich'ą jau vėlai vakare. Išilgai ežero tęsėsi žiburių vainikas, iš pradžios plonas, paskui kaskart platesnis ir tankesnis. Tartum, koks angelas, pralėkdamas pro tą puikų klonį ir jo gražumo pagautas, priraškė keletą saujų žvaigždžių ir pabėrė žemėn. Ir snaudžia sau tylus, miegūstas ežeras tuose aukso žvaigždžių spelčiuose, lyg tas stebuklingasis pasakos ežeras, ant kurio plauko sužavėta karalaitė, aukso antimis paversta.

A. Jaroševičius.

**Dailiojo
tautos
meno
reikšmė.**

III.

Parodžius bendrai tautos meno padėjimą, ne pro šalį būtų visa, ką tik mes turime, suėmus vienu kartu apžvelgti ir paskui, sulyginus ir apsvarsčius, nuspręsti, ko ta medžiaga verta, kiek jos yra, kam ji dera, ką su ja veikti ir kas galima iš jos padaryti. Į tautinį dailės parodų skyrių kas metai suplaukia labai daug mūsų liaudies dailių dirbinių: audeklų, juostų, drožtų medžio daiktų, margintų kiaušinių, molinių indų ir šiaip jau dailių darbelių. Tie daiktai, parodon atsiųsti, tai maža dalelė liaudyje esančios medžiagos, tai tik lengvesnieji ir patogesni siuntinėti dalykai. Sunkesnieji ir nekilnojami palieka visai nematę parodų, o jų yra irgi nemaža: tai visokios skrynios, indaujos, (šėpos), lentynos, kanikai su kanikėliais, kėdės, kryžiai, kopyčios, varpinės, bažnyčios, svirnai, rūmai su savo gonkais, pryskais ir kitais pagražinimais, geležies dirbiniai ir daugybė kitų. Čia galima priskaičiuoti ir dvarų dirbiniai, kurių irgi turėtų būti. Juk baudžiavos metu dvarai laikydavo savo dailides, meblių dirbėjus (kiti ir dabar tebelaišką), savo mezgėjas, karbatkų nerėjas ir t. t. Tie dirbininkai, būdami vietos žmonės, į savo darbą indėdavo nemaža savotiškos skonies ir lietuviško savitumo. Jei tie, kurie arčiau susisiečia su dvarais, pasiraustų jų senobiniuose rūmuose po užmirštus kamodus, svirnuose ant užlų, tai surastų ne vieną indomų mūsų praeities dalykėlių.

Čia paminėjau daug visokių dirbinių rūšių, iš kurių kiekviena daro atskirą sritį su daugybe įvairių-įvairiausių pavyzdžių. Tie pavyzdžiai darė vėl kurio-nors vieno tautos meno skyriaus medžiagą. Štai kad ir juosta. Kas gi čia indomaus galėtų būti? Mažas darbelis: pynelė susijuosti, tiesiai "niek-

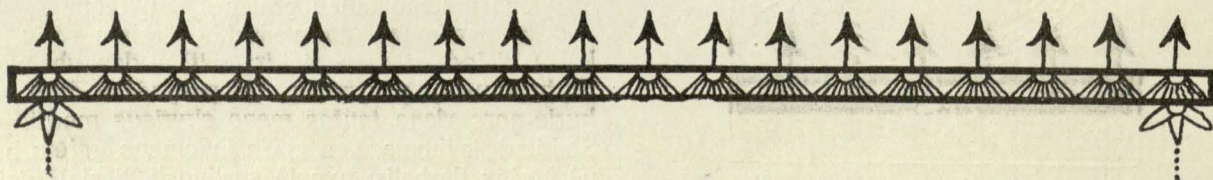
niekis", kaip gal nevienas pasakytų, nematęs mūsų dailės parodų. Tačiau pažiūrėkime į didelę tų "niekniekių" kolekciją ir nustebsimė, kad jie taip įvairūs, kad jų spalvos taip ypatingai suderintos. Ta-pat galime pasakyti apie audeklus ir apie kitus daiktus. Visi tie įvairios rūšies dalykai, surankioti vienon vieton, yra didelis mūsų liaudies dailiojo meno turtas, vadinamas žaliaja medžiaga, kuri dailininko dirbtuvėje, jo sielos apdorota, apkinta ir gali duoti naujų, tobulesnių, šios dienos reikalavimams deramų taikinamosios dailės pavyzdžių. Bet prieš kalbant apie tos medžiagos dorojimą ir tobulesnį jos keitimą, reikėtų pastebėti, kaip mūsų paprastai žiūrima į liaudies meną.

Pernai vasarą man teko Giedraičių parapijoje (Vilniaus gub.) rankioti audeklai. Kurioj tik pirkioj inėjęs paklausi, visur moters ir merginos stebisi, kad pas juos, "prastus žmones", esą kai-kokių nepaprastų, net "ponams" tinkančių gražių audimų. Ir daug reikia prikalbinėti, ligi ima traukti iš skrynios vieną audeklą gražesnę už kitą. Sodietė kalba taip, žinoma, ne delto, kad ji nejaucia savo darbo gražumo, bet kad jai rodosi, jogei tai, kas jos, paprastos sodietės moters dailės skoniai tinka, negali ir neturi tikti angštesniam už ją, mokytam arba "ponui". Ir ta jos nuomonė yra teisinga ir nuosaki; kitaip tarytum ir neturėtų būti. Bet ištikrųjų taip nėra. Rankiojant kryžius dažnai tekdavo susidurti su inteligentais, ypač kunigais. Paklausti, ar nėra žmonėse kas indomu: "Kas ten bus, ko tie mūsų žmonės moka". Tuo tarpu, pažvelgęs į taip šnekantį, neretai išvyzdavai po kojų visai išmargintą sodietės darbo kilimėlį, kitą razdavai ties lova ant sienos. Pasidairęs ir daugiau pamatydavai: drožtą stovylėlę ant stalo, kame lazda su raitu velniu ant žydo, ar kitą kokį indomų daiktelių. Užsiminus apie kryžius, vėl ta pati pasaka: «Kas ten dės gero! Niekai... Sudruniję, sužaliavę, samanoti, kad ir žiūrėti nėra ko». O nuėjęs pasidairyk po kapus,—visas miškas indomiausių kryžių, su visokiais išgražinimais, išdrožimais, šventaisiais.

Tokia nuomonė, toks nevertinimas arba nematymas gražumo ar bent jo žymių ten, kur jų ištikro yra, visuomet stebindavo mane. Kodėl gi gražu vis tai, kas kitą kartą purtyte nupurto dailininką? Mat, tų žmonių žiūrima į dailę visai kitokiomis akimis, grožės vertė svarstoma iškrypusiu dailės supratimu. Jie dažniausiai grožisi ne dirbinio dailumu, bet jo medžiaga. Jei medžiaga gera, nauja ar brangi, arba jeigu ji spalvinga, poliruota, žvilga-blizga, tai, vadinasi, gražu ir, dailės žvilgsniu, gera; kitaip vis niekai, nedailu.

Yra rašto bei žodžio, piešimo bei tapymo dailė. Pirmoji įmanoma tik vienai tautai, kurios kalba ji esti pagaminta, o antroji — visai žmonijai, visam pasauliui. Iš to atžvilgio žodžio dailė yra tautinė, individualinė, o piešimo dailė — visuotinė, universalinė. Kaip pirmoji, užrašyta arba išspausdinta ant gero ar blogo poperio ar ant kitos kurios, kad ir netikusios medžiagos, nenustoja savo grožybės, vertenybės, taip ir antroji, šiokion ar tokion medžiagon inkūnyta, negali neturėti savo vertės. Todėl ir tie mūsų išgražinti, kad ir pažaliavę ir sudruniję kryžiai, sudulėjusios varpinės ir senobinės bažnyčios, kurios tokioje paniekoje laikomos, ir daugybė, liaudies gamintų daiktų, turi daug daugiau reikšmės, negu dabartinės naujosios ir brangiosios, bet nemūsiškos bažnyčios, ir kiti, mums iš kitur tekę daiktai.

Žiūrėdami į visa, ką čia minime, mūsų dailininko sodiečio arba nenustojusių estetikos jausmo žmonių akimis, mes pastebėtume daug kas indomu. Kiekvienas brūkšnelis, kiekviena gembėta linija, nepratusios rankos grubiai išramtyta šventojo stovylėlė, arba netobūliu instrumentu dar netobūliu padarytas ornamento motyvas, kirviu tašyti ir technikos žvilgsniu grubūs kryžiai, margintas pašukų arba pakulų audeklas ir daugybė kitų, taip pat netobūlių daiktų, — visa tat pasirodytų mums visiškai kitaip, padainuotų visai naują dainą, kurios žodžiuose išgirstume balsą, pasakojantį apie žmogaus gražumo ieškojimą, apie jo dailės troškimą, apie isikūnijimą jo sielos pageidavimų į regimą ir apčiumpamą medžiagą! Ir tos gembėtos, sudrunijusiam medyje arba pažaliavusiam žalvaryje išraižytos linijos virstų brangiais piešinio žodžiais, pasakojančiais apie žiląją senovę, apie žalvario gadynę, apie mūsų senuolių medžiagos ir dvasios kultūrą. Tie mūsų liaudies meno padarai, vienių kitų "niekais" vadinami, virstų gilaus ir tikro žmogaus dvasios, jo individualumo apreiškimų pavyzdžiais. Tie sudruniję kryžiai, samantos koplyčios su varpinėmis, paniekintos medžio bažnyčios ir daug kitokios dailiojo meno medžiagos nebebūtų niekai, o virstų brangiais mūsų praeities paminklais. Tada ir tai, Dailės ir Mokslo draugijų butuose sukrautai ir be naudos ten gulintiniai, medžiagai ateitų kita gadyne. Rastus reikalavimų, rastus ir pasiūlymų, ir tautos dailusis menas imtų kilti į augštesnį vystymosi laipsnį, susidarytų savotiškas lietuvių stilius. Šiaip jau palikus, sunku reikalas judinti iš vietos.

Alfonsas Daudet.

Kiukiuniano (Cucugnan'o) klebonas.

rovanso poetai kas metai leidžia Šandelery (Chande-leur'y) Avinjone po linksmią mažytę knygutę, pilnutėlę puikių eilių ir gražių pasakojimų. Aš tik gavau šių metų leidinį ir, radęs jame be galo gražią pasaką, pasistengsiu jums ją išversti, šiek-tiek sutrumpinęs. Paryžiečiai, duokite šičia savo pintines. Tuojau bus pilnos tikrausių Provanso žiedų...

Kunigas Martėnas (Martin'as) buvo klebonu... Kiukiuniane (Cucugnan'e).

Būdamas minkštos, kaip duona, grynos, kaip auksas, širdies, jis mylėjo, kaip tikras tėvas, savo Kiukiunianiečius. Jam Kiukiunianas būtų rodęsis žemės rojumi, jei kiukiunianiečiai būtų buvę jam truputį malonesni. Bet, deja! vorai raizgė tinklus jo išpažinties-klausykloj, o iškilmingą Velykų dieną Hostijos likdavos Šventosios Ciborijos viduje. Tai skaudžiai vėrė širdį gerajam ganytojui, ir jis visuomet melzdavo Dievo vienos malonės: kad jam neleistų mirti, kol surankios avidėn iškrikusias aveles.

Ir tuojau pamatysite, kad Dievas išklaušė jo.

Vieną sekmadienį, po Evangelijos, Martėnas inlipo sakyklon.

— Mano broliai,— tarė jis,— tikėkite manimi, jei norite: nesenaį vieną naktį aš, vargšas nusidėjėlis, pasijutau beesąs šalia dangaus durų.

Pabeldžiau, šventasis Petras man atidarė.

— A, tai tu, mano dorasis Martėnai, tarė jis man. Iš kur tave atpūtė vėjas?... ir kuo gi aš galiu tau patarnauti?

— Gražus šventasis Petrai, kurs laikai didžiąją knygą ir raktą, ar negalėtum man pasakyti, jei tik aš neperdaug žingeidus, ar daug danguje turi kiukiunianiečių?

— Aš negaliu atmesti tavo meldimo; sėsk, mes tuojau kartu pažiūrėsime, kaip kas yra.

Ir šventasis Petras paėmė savo storąją knygą, atskleidė ją, užsidėjo akinius.

— Pažiūrėkim truputį. Kiukiunianas, sakai. Kiu... Kiu... Kiukiunianas. Radau Kiukiunianas... Mano dorasis Martėnai, lakštas visai baltas. Nė vienos gyvos dvasios. Čia ne daugiau kiukiunianiečių, kaip skiauturių ant kalakutės galvos.

— Kaip? Čia nėvieno iš Kiukiuniano. Nėvieno? Tai negalimas daiktas! Pažiūrėkite geriau...

— Nėvieno, šventasis žmogau. Pažiūrėk pats, jei manai, kad aš juokauju.

Aš, o Tu Dieve mano brangus! aš treptelėjau koja ir, susiėmęs rankas, sušukau: Dieve gailestingasis! Tuomet šventasis Petras:

— Tikėk manim, Martėnai, nereikia taip sieloties, dar gali kokia labai sunkia liga susirgti. Pagalios tai ne tavo kaltybė. Tavo kiukiunianiečiai, tai ištikrųjų gali atsitikti, turi išbūti kokias keturiasdešimtis dienelių skaistykloje.

— A, meldžiamasis, didysis šventasis Petrai, padaryk taip, kad aš bent galėčiau juos pamatyti ir nuraminti.

— Mielu noru, mano drauge. Štai, tuojau apsiuk šiomis naginėmis, nes čia keliai nepergeriausi... Taip, tai visai gerai... Dabar eik vis stačiai priešakin. Ar matai ten toli kryžkelę? Rasi sidabro duris visas apkaltas juodais kryžiais... dešinėj... Pabelsi, tau atidarys... Sudiev! Lik sveikas ir linksmas.

Ir aš ėjau... ėjau! Koks ilgas kelias! širpuly man visą kūną nukrato, vien tik tai atsiminus. Mažas kelelis, pilnas erškėčių, raudonų žibančių akmenų ir švilpojančių gyvačių, privedė mane prie sidabrinių durų.

— Pan! pan!

— Kas beldžia? — išgirdau užkimusį ir liūdną balsą.

— Kiukiuniano klebonas.

— Kiu...

— Iš Kiukiuniano.

— A, į vidų!

Inėjau. Didis dailus angelas, juodais, kaip naktis, sparnais, žibančiais, šviesiais, kaip diena, rūbais, su deimanto raktu, kabančiu prie juostos, rašė, kra-kra, didelėj knygoj, daug storesnėj, negu šventojo Petro...

— Pagaliaus, ko nori ir ko reikalauji? — tarė angelas.

— Gražusis Dievo angele, aš noriu žinoti — aš, gal būt, labai žingeidus, — ar turi čia kiukiunianiečių?

— Kiu...

— Kiukiunianiečių, žmonių iš Kiukiuniano, kurių aš esu dvasios ganytojas.

— A, tai kunigas Martėnas, ar ne taip?

— Aš esmi tavo tarnas, angelėli.

— Sakai: iš „Kiukiuniano“...

Ir angelas skleidžia ir varto savo didžiąją knygą, seilėmis vilgydamas savo pirštą, kad lakštai geriau slidinėtų.

— Kiukiunianas,— tarė jis, sunkiai atsidusęs... Martėnai, skaistykloje nėra nieko iš Kiukiuniano.

— Jėzus! Marija. Juozapai! Nieko iš Kiukiuniano skaistykloje! O Dieve didysis! kur gi jie yra?

— E, šventasis žmogau, jie danguje. Kur gi jie, galuose, bebūs?

— Bet aš tik atėjęs iš ten, iš dangaus...

— Tu iš ten esi atėjęs! Ir kas gi?

— Ir kas gi! Jų ten nėra!... O, geroji angelų motyna!...

— Kas gi mums daryti, klebonai, jeigu jų nėra nei danguje, nei skaistykloje, tai vidurio nėra, jie yra...

— Šventasai kryžiau! Jėzau, sūnau Dovidol! Ai, ai, ai! ar tai galimas daiktas?... Nejaugi didysis, šventasis Petras būtų pamelavęs... Tečiau, aš visai negirdėjau gaidžio giedant!... Ai, vargšai žmonės! kaip aš pats ineisiu dangun, jei tenai nėra mano kiukiunianiečių?

— Klausyk, mano nelaimingasis Martėnai. Kadangi tu būtinai nori įsitikinti visa ir savo akimis pamatyti, kaip kas yra, eik šituo takeliu, bėgk, jei pajėgi bėgti... Kairėj rasi dideles duris. Tenai sužinosi viską. Tepadėda tau Dievas!

Ir angelas uždarė duris.

Tai buvo ilgas kelelis, visas išgrįstas raudonomis žarijomis. Sverdinėjau, lyg būčiau buvęs ingėres; klupau kiekvieną žingsnį žengdamas; buvau visas šlapias, kaip iš markos ištrauktas; ant kiekvieno mano kūno plaukelio buvo po prakaito lašą, ir aš buvau labai ištroškęs... Bet, dievaži, dėka naginių, kurias man buvo paskolinęs šventasis Petras, nenudegiau kojų.

Nemaža prikluvinėjęs, pamačiau dešinėje pusėje duris... ne, ką aš sakau, vartus, didžiausius vartus, visai atdarus, panašius į viešosios krosnies duris. O, mano vaikeliai, koks reginys! Ten jau nebeklausia mano pavardės; ten, jokio sąrašo. Būriais, pro atidas duris, ten eina, kaip jūs, mano broliai, sekmadienį einate smuklėn.

Dideli prakaito lašai riedėjo mano kūnu, ir vis delto man buvo šalta ir drebėjau. Mano plaukai pasišiaušė ant galvos. Užuočiau degėsiu, svilinant mėsą, kvapą, panašų į tą, kokio esti mūsų Kiukiuniane, kada kalvis Elio (Eloy) kaustydamas svilina seno asilo kanopą. Aš negalėjau kvėpuoti tuo dvokiančiu inkaitintu oru; buvo girdėti baisiai klykiant, vaitojant, staugiant, keikiantis.

— Na, eisi tu ar neisi?—riktelėjo, mane dūrdamas savo šakėmis raguotas dēmonas.

— Aš? aš neisiu. Aš Dievo draugas.

— Tu esi Dievo draugas... E, b...ybe, ko tu čia atėjai?...

— Aš atėjau... O, nekalbėk man tai, nes aš nebegaliu nei ant kojų pastovėti... Aš atėjau... atėjau ištolo... nužemintai tavęs prašyti... ar... ar netikėtai... čia nėra... ko nors... ko nors iš Kiukiuniano...

— O, kad tave perkūnas! tu apsimeti kvailiu, lyg nežinodamas, kad visas Kiukiunianas čia yra. Na, šlykštusis varne, pažiūrėk, ir tu pamatysi, kaip mes čia suklojome tavo garsius kiukiunianiečius.

Ir aš išvydau vidury baisiausio liepsnų sūkurio: Ilgąjį Kok-Galiną (Cog-Galine'a), — visi pažinote jį, mano broliai,—Kok-Galiną, kuris taip dažnai pasigerdavo ir taip dažnai mušdavo blusas ant savo vargšės Klariutės.

Aš mačiau Katarinaitę (Catarinet)... tą mažą paleistuvę... didele atsikišusia nosimi... kuri vienu viena eidavo gulti kluonan... Visi tai atmenate, mano pasileidėliai!... Bet praleiskime tai, aš ir be to jau daug pasakiau.

Mačiau Paskalį Dua-de-Pua (Doigt-de-Poix), kuris dirbdavosi sau aliejų iš Žiuliano (Julien'o) alyvų.

Mačiau Babię (Babet), varpų rinkėją, kuri, berankiodama, kad tik greičiau surišus pėdą, visa sauja traukydavo iš kupstų.

Mačiau Grapazį (Grapasi), kuris taip puikiai tepdavo alyva savo karukų ratą.

Ir Dofiną (Dauphine'a), kuris taip brangiai parduodavo savo šulinio vandenį.

Ir Tortijarą (Tortillard'a), kuris, mane sutikęs nešant Viešpatį Dievą, nesiliaudavo ejęs, kepure ant galvos ir pypke dantyse... didybės pilnas, kaip Artaban'as, lyg jis būtų buvęs sutikęs šunį.

Ir Kulio (Coulau), su savo Zeta, ir Jokūbą, ir Petrą ir Tonį...

Susigraudinę, pabalę iš baimės klausytojai dū savo, matydami atidengtame pragare kas savo tėvą ir kas savo motyną, kas savo močiutę ir kas savo seserį...

— Jūs gerai jaučiate, mano broliai,—tęsė toliau geras kunigas Martėnas,—kad taip toliau būti nebegali. Man pavestos jūsų dvasios, ir aš noriu, aš noriu apsaugoti jus nuo bedugnės, kurion jūs visi pasirengę kristi stačia galva. Ryto aš imuosi darbo, — ne vėliau, kaip ryto. Ir darbo pakaks. Štai kaip aš jį atliksiu. Kad viskas būtų gerai padaryta, reikia viską daryti iš eilės. Mes eisime eilė po eilės, kaip Žonkière (Jonquières), kada šokama.

Ryto, pirmadienį, aš klausysiu išpažinties senių: vyrų ir moterų. Tai niekai.

Antradienį — vaikų. Pabaigsiu greitai.

Trečiadienį — bernų ir mergų. Tai gali ilgai užtrukti.

Ketvirtadienį — vyrų. Daug nešnekėsime.

Penktadienį — moterų. Aš sakysiu: pasakų nereikia.

Šeštadienį malūnininko. Visos dienos jam vienam neperdaug...

Ir jei sekmadienį būsime pabaigę, būsime labai laimingi.

Matote mano vaikeliai: kada javai nunokę, jie reikia kirsti; kada vynas paduotas, jis reikia gerti. Jau daug yra indėvėtų skalbinių, jie reikia išskalbti.

Meldžiu jums Dievo malonės. Amen!

Kas buvo pasakyta, buvo padaryta. Skalbinius išskalbė.

Nuo šio atmintino sekmadienio Kiukiuniano dorybės kvepia per dešimtį mylių aplinkui.

Ir geras ganytojas Martėnas laimingas ir linksmybės pilnas, vieną naktį sapnavo, kad iškilmingiausioje procesijoje, lydimas savo avelių, žibančiomis žvakėmis rankose, tarp kvepimų dūmų

debesų, tarp choro vaikų, kurie giedą Te Deum, jis žengiąs šviesiu keliu Dievo valstybėn.

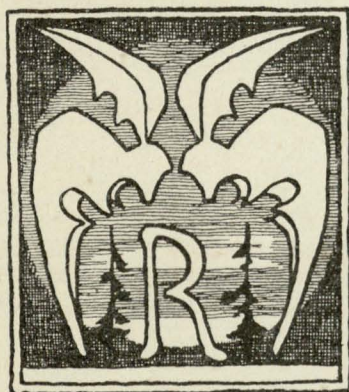
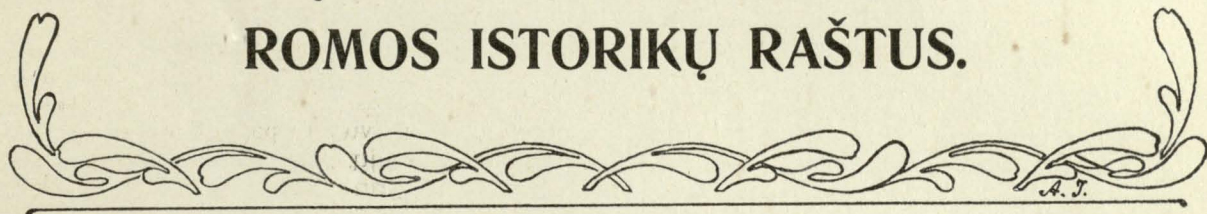
Štai Kiukiuniano klebono istorija tokia, kokią man liepė papasakoti tas didysis gudragalvis Rumanilis (Roumanille), pats ją girdėjęs iš kito gero draugo.

Vertė Ignas Jonynas.

A. Valdemaras.

KAS REIKTŲ DARYTI TYRINĖJANT SENOVĖS ROMOS ISTORIKŲ RAŠTUS.

omos valstybės praeitį pažįstame iš šaltinių, kuriuos galime paskirstyti dviem dalim: viena — mes turime Romos istorikų raštų, antra — įvairių įvairiausių dokumentų, iš senybos laikų ligi šiai dienai užsilikusių. Kad šiedvi šaltinių rūši nevienodos yra vertės — ne

reikia išrodinėti. Jeigu istorikas savo konstrukcijų pamatan deda dokumentus, visas jo darbas — mokėti juos kaip reikiant suprasti ir išaiškinti. Kiekvienas dokumentas — tikra anų laikų gyvenimo dalelė. Reikia tik jų surinkti daugiau, vienas prie kito priderinti, išskirstyti turinčius istorijos vertės nuo kitų — ne kiekviena žinia apie praeitį priguli istorijai — ir stengties rekonstruoti praeities paveikslą, kokia ji yra buvusi. Taigi, kol istorikas turi rankose dokumentų, kalbos tegali būti tik apie tai, ar gerai jis interpretuoja juos. Principo klausimų čionai kilti negali.

Visai kas kita, jeigu istorikui prisieina semti žinių iš kitų, pirmiau buvusių istorikų. Galima ir reikia klausti, iš kur žino senybos istorikas, ką jis pasakoja, ar gerai jis suprato savo šaltinius, ar neiškreipė jų netyčia arba tyčia ir t. t., ir t. t. Taigi kyla eilė klausimų, kurių nežino istorikas, rašąs tesiremdamas vien dokumentais. Būdinti šios problemos plačiau bus parankiau išdėsčius jų kilmę.

XVIII šimtymety kilančiai kritikos minčiai abejinga rodėsi Romos istorija pirmųjų penketo šim-

tų metų buvimo. Šiuos abejojimus pirmas intikinamai ir aiškiai išdėstė prancūzas Boforas (Beaufort. Dissertation sur l'incertitude des cinq premiers siècles de l'histoire romaine. Utrecht 1738). Jis remiasi daugiausiai dviem daiktais: Romos istorikai, rašydami apie seniausius savo valstybės laikus, neturėjo jokių tikrų žinių, nes dokumentų buvo labai maža ir tie sudegė gallams Romą sudeginus; kita vertus, pasakojimas apie šio laiko istoriją pats savimi neturi tikrumo žymių. Todėl Boforas stačiai atmetė pirmųjų penkių šimtmečių Romos istoriją, nieku jos nekeizdamas. Taigi jo kritika grynai destruktivė. Bet gryna negacija nevaisinga, žmogaus protas negali ją tenkintis. Todėl Boforo išvedimai ilgai palikti negalėjo. Iš šios dienos mokslininkų didelio vardo tegalima paminėti vienas Ettore Pais (Storia critica di Roma durante i primi cinque secoli. Vol. I — 2, Roma 1913), kuris laikosi maž-daug šiojo skepticizmo. Betgi neužsilikęs moksle Boforo skepticizmas negalėjo išnykti be žymės. Anaipol, kritikos mintis stengiasi rasti tvirto pamato ir perkošti užsilikusias mums žinias, vaduojantis rimtais įrankiais. Greitai ji persiskyrė ir ėjo toliau dviem keliais. Du genialingu mokslininku, Rubino ir Mommsenas, metė vadinamąją politikos istoriją dėl nurodytųjų priežasčių ir ėmėsi tyrinėti įstaigas: tikybos, teisės, valstybės ir t. t. Jie samprotavo, kad įstaigos mainosi negreitai ir pamaže. Todėl, sužinodami vidurinę Romos istoriją iš vėlesniųjų šaltinių, mes neturime teisės nepatikėti jais. Be to, tvirčiausį pamatą savo konstrukcijoms Mommsenas rado parašuos (epigrafike). Šalia jų kiti mokslininkai, sekdami Niburo nurodymais, bandė rodyti, kad Romos senovės praeities žiniomis galima pasitikėti ir politikos istorijai. Jie pasi-

naudojo vienu pastebėjimu, kuris gimė iš viduramžio istorijos šaltinių tyrinėjimo. Augant kasdien viduramžio istorijos medžiagai, kuri spaudinama buvo rinkinyje «*Monumenta Germaniae Historica*», buvo pradėta tyrinėti ne tik pati tų laikų praeitis, bet ir šaltiniai jai pažinti. Sekant ilgesnį laiką kuri-nors pasakojimą, buvo surasta, kad jis be jokių atmainų buvęs perrašinėjamas vėlesniųjų metraščių rašytojų. Kartais tikdavos rasti net pirmojo sekusio «*Codex autographus*», nuo kurio nei kiek nesiskyrė vėlesnieji kitų annalistų nurašymai. Pamačius tai, ir Romą tyrinėjantiems istorikams rados noro patikrinti, ar nebus buvę ta-pat darę ir Romos annalistai, vadinasi, randa ma pas vėlesnius istorikus žinių, ar nebus taip-pat nurašytos ir ankstyvesnės knygos. Norint tai sužinoti, reikė sulyginti raštai Romos istorikų, kurie apie ta-pat pasakoja, bet patys gyveno ne vienu laiku. Plačiai to padaryti negalima, nes be galo maža tėra veikalų, kurie tikėtų šiam sulyginimui. Nissenas pirmas palygino žinias apie Romos II šimtmečio istoriją prieš Kristų, kurių randa me pas Livijų su likučiais Polibijaus veikalo tam laikotarpiui. Lygino jis sakinį su sakiniu, bene to žodį su žodžiu, ir pasirodė, kad Livijus stačiai vertęs iš graikų Polibijū, bet vertęs liuosai, trumpindamas, pridėdamas, taisydamas stilių ir kai-kur iškreipdamas mintį. Nisseno išvedžiojimai buvo visų laikomi neparginama tiesa. Vėlesnieji tyrinėtojai ėmė lyginti kitas Livijaus veikalo dalis, kur tik galima buvo, ir prieidavo prie tų pačių konkluzijų. Kur negalima buvo sulyginti, pripažindavo vis delto tą patį rašymo būdą, remdamiesi tuo, kad kitose dalyse Livijus taip elgėsis. Šie išva-džiojimai laikomi taip stiprūs, kad kai-kurie tyri-nėtojai visą Livijaus veikalą skirsto mažiausiomis dalelėmis, nurodydami, iš kur jos imtos (slg. W. Soltan Livius Geschichtswerk. Lpzig. 1897). Šių pažiūrų turisi ir mokslininkai, kurie šiomis die-nomis rašo apie tuos dalykus. (Slg. Kahrstedt. Die Annalistik von Livius. Lpzig. 1913; ir Täubler. Imperium Romanum I. Lpzig. 1913). Beeidami šiuo keliu, mokslininkai visas Livijaus žinias suveda į jo ankstyvesnius šaltinius. Jei dabar pripažisim, kad taip-pat bus rašę ir ankstyvesnieji annalistai, tai turėsime priėti prie konkluzijos, kad žinios apie senąją Romos istoriją patikimos, nes eina iš senovės, nei kiek nesikeizdamos.

Tokia evoliucija—žymesniais brūkšniais — kritikos minties, su kuria susitinka kiekvienas istorikas klausime del medžiagos gerumo, iš kurios jis stengiasi rekonstruoti valstybės tautos praeitį. Ligšiol aš klosčiau, ką yra dariusi kritikos mintis, jos pačios nekritikuodamas. Žiūrint gi kritiko akimis, nemaža galima sukelti abejojimų del teisingumo ir gautų rezultatų bei darbo metodo. Nekalbėsiu, kame aš matau rezultatų abejingumą, nes tai žinotina vien specialistams. Kur-kas svarbiau kita pusė — metodo neklaidingumas. Pirmų-pirmiausia reikia pasakyti, kad šaltinių klausimas nei nebuvo kaip reikiant pastatytas. Ligšiol buvo tyrinėjami daugiausiai senesniųjų laikų šaltiniai

Romos istorijai pažinti. Todel vėlesnioji tradicija, kurios laikosi istorikai, galėję gerai žinoti rašomuosius daiktus, pripažįstama tikra. Bet iš kur mes galime žinoti, kad istorikai—Salliusius, Svetonius, Tacitas — neiškraipė jos, tegu kad ir ne-tyčia? Taigi čia kyla principo klausimas, kaip reikia žiūrėti į pirmiau buvusiųjų istorikų veikalus, jei norime jais naudoties šaltinių daikte. Šisai klausimas ne naujas. Jis jau Rankės iškeltas ir išrištas naujajai istorijai (žr. Ed. Fueter. Geschichte der Neuern Historiographie. München u. Berlin, 1911; ir G. P. Gooch. History and Historians in the nineteenth century, 2 ed. London, 1913). Studijuodamas istorikų raštus, jis išitikino, kad juo raiškesnis asmuo istorikas—juo mažiau galima vartoti jis šaltiniu. Šios minties pats Rankė nuosakiai neįvykino, bet ir jis pats, ir daugiausiai jo mokiniai ėmės arkyvų medžiagos, jai pirmąją vietą užleisdami. Iš to regime, kad klausimas buvo išrištas gana lengvai: atmesti istorikų raštai visai ir jų vieton padėti dokumentai. Bet kas galima naujųjų laikų istorikui, neleidžiama senovės laikų tyrinėtojams. Prof. M. Rostovcevas gražiai nurodydavo savo lekcijose, koks skirtumas tarp istorikų, kurie tyrinėja naujuosius laikus ir senovę. Pirmasai yra užverstas medžiagos, tiek daug jos yra, kad jis verčiamas mesti šalin menkesnės vertės medžiagą; jam reikia iš daugybės išsirinkti svarbesnieji šaltiniai. Kas kita senovės istorikui. Jis turi rankioti kiekvieną mažmožį, branginti jį, stengties sunaudoti. Taigi, elgdamasis, kaip naujųjų laikų istorikas, jis liktų be jokios medžiagos ir turėtų išsižadėti ką-nors patirti apie ištisus šimtus metų. Iš antros pusės, tikros praeities, kokia ji yra buvusi, o ne kokia rodėsi Salliusijui, Tacitui ir kitiems, iš istorikų raštų mes pažinti negalime. Todel senovės istorikai turi stengties savitai išrišti Rankės iškeltą problemą. Ieškant būdo klausimui išrišti vien protavimo keliu, rodytųsi, kad lengviausia tai padaryti išskyrus tai, kas indėta veikalas istoriko iš paties savęs, ir tam reiktų pažinti, kokia buvo istoriko pasaulio pažiūra, kaip jis prato istorijos uždavinį, kodel rašė savo veikalą, koki jo tyrinėjimo būdai ir t.t. Bet čia vėl kyla aikštėn ypatumas istoriko, tyrinėjančio senovę: atsakyti į šiuos klausimus dažnai jis neturi jokios medžiagos. Bet ko negalima pažinti tyrinėjant vieną kurį istoriką, gali paaiškėti sulyginus jo raštus su kitų. Kitais žodžiais sakant, reikalinga senovės istoriografijos istorija. Ar mes ją turime? Nors nemaža apie tai rašyta, bet ligšiol dar net klausimas kaip reikia nepastatytas. Lengva tai pastebėti, pavarčius naujausius apie tai veikalus. 1911 m. išėjo knyga H. Peter'o «Wahrheit und Kunst, Geschichtsschreibung u. Plagiat im klassischen Altertum». Kaip ir vardas rodo, autorius nori susekti senovės istoriografijos evoliuciją, remdamasis dviem sąvokom: teisingumu ir pasakojimo gražumu. Peteriui rodosi, kad teisingumas ir pasakojimo gražumas prieštarauja kits kitam. Mūsų laikų istorikai tuo ir tesiskiria nuo graikų bei romėnų, kad mūsi-

škiei iešką vien teisingumo, o anie pirmiausiai pasakojimo gražumo. Bet prieš tai daug ir labai daug galima pasakyti. Pirmą, ar gi ištikro teisingumas prieštarauja gražumui? Antra — graikai su romėnais gražaus rašymo reikalavo ne tik iš istorikų, bet iš visų lygiai rašytojų, vistiek ar tai bus oratorius, istorikas, ar gamtininkas su mediku. Ir labai gaila, kad šisai reikalavimas šiandien pamirštas. Trečia, teisingumo istorijoje reikalauta senovėj ne mažiaus, kaip dabar. Užteks pirmus gražų Ciceronies pasakymą apie vyriausią istorijos įstatymą: «tegu nieko nesako, kas melaginga, ir vėl tegu nieko nenutylti, kas teisinga» (ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat). Šiame pasakyme išreikštas dvejopai įsakymas «nemeluok», nes dvejopai galima meluoti: žodžiu, arba tylėjimu. Bet gal tai neturi didelės svarbos, kad suklydo Peteris, intardamas senovės mokslininkus nekaltai. Svarbiau tai, kad matuojant teisingumo sąvoka mokslininkų darbus, negalima visai jokio istorijos mokslo susekti. Teisingumo reikalavimas gimsta etikoj ir lygiai tinka visoms mokslo šakoms. Dar gi net meno srity kalbame apie teisingumą. Taigi sakydami, kad toks ar toks nusidėjo teisybei, mes nenurodytum, nei kuo jis užsiima. Ištikrųjų gi mokslo istorija galima pažinti tik nustačius, ko stengiasi patirti kuri-nors mokslo šaka (mokslo objektas) ir galop «kuriais priemoniais tasai mokslas verčiasi» (tyrinėjimo metodai). Nieko panašaus Peterio knygoje nerashme: gnoseologijos uždavinys senovės istoriografijoje nē puse žodžio nepaminėtas, apie metodą užsiminta dviejose vietose, bet kas pasakyta,—maža ryšių teturi su metodologija. Kur kas rimtesnio mėginimo apibūdinti senovės istoriografijai randame žinomoj Bernheimo knygoj: Lehrbuch der Historischen Methode. Jis visą istoriografiją nuo pačios pradžios ligi mūsų laikų dalo trijais perijodais: 1) pasakojimo (referavimo), 2) pamokymo (pragmatinė), 3) išaiškinimo (genetinė). Skirstydamas taip jis žiūri to, kas norėta žinoti apie praeitį įvairiais laikais. Pirmame laikotarpy žmonės iš žingeidumo norėję patirti, kas buvo kadaisia. Bernheimas randa tris žingeidumo lytis: a) užrašinėjimas estetikos žvilgsniu, kur istorija lygiai tiek sveria žmogui, kiek pasaka, arba praeities daina; b) užrašinėjimas tuo tikslu, kad ateitis žinotų garsesnius dabarties veikalus; ir c) užrašinėjimas praktikos reikalams. Antrame laikotarpy istorija rašoma tam, kad iš jos galima būtų pasimokyti praktikos gyvenimui. Galop, tik trečiame laikotarpy tampa ji grynai mokslinga, kada žmogus nori išaiškinti, kaip ir iš kur kilęs koks-nors istorijos atsitikimas. Pirmuoju du laikotarpiu priguli klasinei senovei, o tik trečiasis mūsų gadynei. Toks Bernheimo padalymas. Iš pradžios jo skėma gali graži rodyties, bet kiek pagalvojus, sunku su ja sutikti. Pradėsim nuo mažmožių. Pirmame perijode b. ir c. užrašų negalime priskaityti prie istorijos. Visa istorija juk guli visada praeity, kad ir artimiausioj. Nurodytosios gi jo užrašų lytis daromos dabarty ateities

tikslams. Paskui šie užrašai gali būti medžiaga istorijai, bet ne pati istorija. Bet tai mažmožis. Svarbu tai, kad skirstymo principas netikęs. Bernheimas principium divisionis pasirinko interesingumą, kuo kas interesuojasi. Jis nesako, kieno interesavimos praeitimi mini, skaitytojo su rašytoju, arba paties mokslo. Jei žodžiu interesavimos jis supranta motyvą, kurs stuma rašytoją tirti kuriuo-nors žvilgsniu praeitį, arba skaitytoją imti rankosna istorikų veikalus, tai ši sąvoka nustoja visai prasmės, nes motyvų gali būti įvairiausių. Be to, tada nebus jokio motyvų skirtumo tarp senovės ir dabarties istorikų. Jeigu jis kalba apie tai, kuo istorijos mokslas interesuojasi, tai tada vėl nebus skirtumo tarp įvairių laikų istoriografijos pažinimo siekimų. Pačiam Bernheimui radosi tas skirtumas tik todėl, kad jis nurodo, kuriuo tikslu nori pažinti praeitį pamokomoji istorija, o apie aiškinančios istorijos tikslą jis nekamba, nurodydamas vietoje tikslo būdą, kuriuo ji privalo tirti. Tikslas visų mokslų ištikrųjų vienas: tarnauti žmonijos reikalams, kuriuos jie laiko svarbiais. Daugumo šis pasakymas gal neintikis, nes inprastas daiktas kalbėti apie mokslo objektyvumą. Mano tėmon neineina aiškinimo, kas yra mokslas. Kurie nori, gali rasti apie tai giliai-teisingų pastebėjimų nesenai išėjusioje antru atveju Rickert'o knygoje: Die Grenzen der Naturwissenschaftlichen Begriffsbildung

Suimant į vieną kas ligšiol pasakyta, reiks pripažinti, kad ligšiol senovės istoriografijos istorijos mes neturime. Laikas tam dar neatėjo, nes pirma reikia padaryti labai daug ruošos darbo. Aš norėčiau nurodyti tik svarbesnių problemų, nuo kurių reiktų pradėti.

Mano nuomone, skirtumo tarp šių dienų istorijos mokslo ir klasinės senovės tikrai yra, bet jo reikia kitur ieškoti. Daugiausia skirtumo regiu metodologijoje, kuri rūpinasi istorijos faktų konstrukcija. Kitaip galime pavadinti šiąją metodologiją sakydami «istorijos teorija». Kad ir senai interesavos mokslininkai šiuo klausimu, bet jie ėmė kaip reikiant tyrinėti tik šiomis dienomis. Visųgeriausias veikalas tam dalykui yra akademiko Lappo-Danilevskio «istorijos Metodologija», išaugusi iš jo lekcijų Peterburgo universitete. Kas plačiau nori išpažinti su istorijos mokslo teorija, tesigriebia nurodytojo veikalo. Istorijos faktus konstruodami, mes vaduojames priežasčių įstatymu (Kausalgesetz). Taigi šisai įstatymas kitaip suprantamas buvo senovėj, nei dabar. Ir ne tik senovėj. Įvairios mūsų dienų pakraipos istoriografijoje išaiškinamos šiek-tiek nevienodu istorijos priežasčių įstatymo supratimu. Šisai įstatymas apsiereiškia tada, kai mes aiškiname atsitikimų ryšį. Taigi reikia iširti, kaip senovės istorikai pamatavo savo tvirtinimus, kaip išrodinėjo ir aiškino faktus. Man rodos, išrodinėjimų būdas paimtas iš teismo praktikos. Šisai dalykas labai svarbus ir žada duoti eilę pasekmių. Ligšiol to veik visai nežiūrėta. Kiek man žinioj, apie 60 metų atgal garsus prancūzų filosofas-istorikas Ipolititas Tenas jaunųjų dienų vei-

kale nujautė tai (H. Taine. *Essai sur Tite Live* 8 éd. Paris 1910). Jis davė eilę gilių ir gražių pastebėjimų, kalbėdamas apie Livijaus istorijos filosofiją. Tik deja, Teno mintys gerokai yra užmirštos, arba, tikriau sakant, nepritraukė savęs reiškalingos domos.

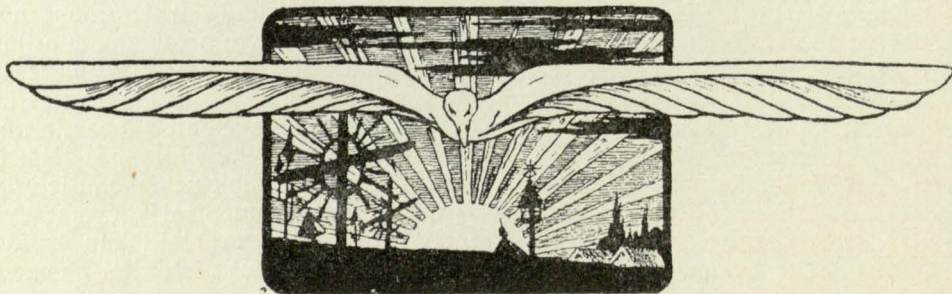
Padėjęs tēzė, kad istorikai išrodinėjimo būdą pasiėmę iš teismo gyvenimo, betgi negaliu šiuo kartu duoti visų reikalingų išrodymų. Tam padaryti reiktų visa knyga parašyti. Todel visa, ką pasakiau, imu savo atsakyman, kol-kas be platešnio išrodymo. Tenkinuos tuo tarpu stambesniais dalykais. Kas guli teismo išrodymų pamate? Liudijimas. Iš kur randas pasitikėjimo liudijimu? Pirmų-pirmiausiai moraliniame liudininko autoritete. Juo didesnis šis autoritetas, juo daugiau sveria liudininko žinios. Iš čia reikia aiškinti susiaurinimai evidencijos teisėje (law of evidence). Kodel, sakysim, mūsų teismas neleidžia liudininkams gimniečiams siekti, arba senovėj vergams visai neleidavo liudyti? Vien delto, kad jie nepripažįstami tiek dori, kad galėtų pasakyti tikrą tiesą, o vergai ir visai neturi žmogaus vertės. Čia taip pat priguli indomi romėnų kriminalinėj teisėj «laudatio», vadinasi, rimtų ir dorų žmonių liudijimas, kad nusidėjėlis buvęs pirma geras žmogus. Iš čia pasiėmė, kaip sakiau, istorikai išrodymų būdą, kuris sulyg to, kas pasakyta, gali būti vadinamas etingu. Dabar istorikas, imdamas kurį šaltinį rankosna, pirmiausiai jaučia abejojimo, kurs yra kritingumo žymė. Visai kas kita senovėj. Istorikas, rašydamas savo veikalą, remiasi ne šaltiniais, o liudijimais, «testimonia». Žmogus, kurio žiniomis jis naudojasi, vadinasi testus, liudininkas, tegu tos žinios nuo paties atsitikimo šimtais metų buvo atskirtos. Primįsiu tik vieną, bet raiškų pavyzdį. Visi Romos istorikai pasakojo, kad antrieji «spolia opima» paimti buvę karo tribūno Kossaus, bet parašas ant pačių «spolia» minėjo Kossų konsulį. Pirmoji versija buvo ir oficialiniuose šaltiniuose, vadinamose drobinėse knygoose (libri lintei). Kas čia

kam prieštarauja? Šių dienų numanymu — knygos parašui. Bet senovės istorikui rodėsi, kad prieštarauja imperatorius Augustas, skaitęs šį parašą, istorikams, kurie knygas seka. Jis vadina juos visus liudininkais. Suprantamas daiktas, kad senovės istorikas negalėjo branginti dokumentų ir ieškoti jų; jam užtekdavo, jeigu razdavo pranokėją, kurs jam rodės ištikimas.

Paimtas iš teismo išrodinėjimo būdas ne be pasekmių liko ir kitu žvilgsniu. Kokios rūšies priežasčių kyla teisme? Vien individualinai-psichologinių. Jų šaltinis ir pamatai — žmonių liuosa valia. Pabandykit ieškoti kitokių priežasčių kriminaliniame procese, ir, kaip teisingai sako akademikas Koni's, padarysit nereikalingu patį teismą. Nes jeigu ieškosime nusižengime fiziologijos, visuomenės ar dar kokių priežasčių, nusidėjėli turėsime induoti tirti ne teisėjui, o daktarui, sociologui ir t.t. Todel, darydamas savo tyrinėjimus nurodytuuju ke-liu, senovės istorikas turėjo visa aiškinti individualinės psichologijos žvilgsniu. Visi atsitikimai jam turėjo rodyties pareiną nuo atskiro asmens valios. Pati valia turėjo rodyties visa galinti. Negi be reikalo Platonas konstruoja savo valstybes, ir idealingą ir blogesnę, pritaikintą į žmogaus silpnumą, remdamasis žmogaus valia.

Dar ir trečiu žvilgsniu galima rasti šios intakos. Teisme bylininkams svarbu ne tiesa rasti, o mokėti intikinti teisėjai, kad tiesa jų pusėj. Istoriko tikslas, žinoma, buvo kitas, bet jis neturėjo kur mokyties ieškoti tiesos ir tik jos vienos. Tai gi ir juos dažnai matome tenkinantis tuo, kas išrodo patikima.

Iš to, kas pasakyta, aišku, koks artimas giminumas tarp senovės istoriko ir oratoriaus, kurio pirmoji priedermė buvo vesti bylos. Jį turėjo omeny Ciceronis, sakydamas, kad «*historia opus maxime oratorium*». Čionai pridera ir istorijos stilius, bet apie jį nekalbėsiu. Kad ir ne galutiniai, bet jis vis delto daugiau išaiškintas, nei minėtosios problemos.

K. Būga.

Kalbos mažmožiai.

Rašomoji bei šnekamoji kalba.

Šiuodu terminu baisiai nepatiko Druskiui. Jam juodu yra didžiausia nesąmonė, baisus "suvalkie-tizmas". "Rašomoji" kalba, "vėtomasis" kretilas, "tašomasis" kirvis, "rašomoji" plunksna, "dainuo-jamoji" gaida ir nelaimingasis "tepamasis" aliejus Druskiui tuomet būtų ištikimi reiškimai, jei "rašo-mosios" kalbos šalininkas kun. Sragys parodytų, kad jie esą tikrai girdėti *Kauno* gubernijoje prieš kokią 20 metų. Jeigu visi tie reiškimai būsią gir-dėti vos prieš 2—3 metus iš "Šaltinio" skaityto-jo, tai jie tiek teturėsią vertės, kiek ir pernykštis sniegas. Tokiuo atsitikimu Druskus galėsiąs ma-nyti "tepamąjį" aliejų ir jo draugus atėjus per laikraščius iš Suvalkų padangės kartu su "na-riais" ir kitais ne kuo tegeresniais Rygiškių Jono dirbiniais.

Ką Druskus (Draugijos № 74, p. 154 — 161) rašo del "rašomosios" kalbos ir "tepamojo" alie-jaus tėra vien tuščia kalba, visai nesutinkanti su patimi dalyku. Terminas "rašomoji" kalba nėra jokia "nesąmonė" nei joks "suvalkietizmas". Jis ne nuo vakar dienos vartojamas. Jau Kuršaitis prieš 40 metų (Druskiui gana ir 20 metų senu-mo!) savo vokiečių bei lietuvių kalbos žodyne (Deutsch-littauisches Wörterbuch Halle a. S. 1868 bis 1874) žodžiui "Schriftsprache" aiškinti pasi-gauna Druskiaus lelijamuoju terminu, t. y. **rāszo-moji kalbā** II 170. Be to, mūsų rašytoja Žemaitė sakosi esanti Varniškiuose girdėjusi rūpimąjį mums terminą tokia sakinyje: "Šnekamoji kalba da-bar daug kuo skiras nū **rašomosios**".

Terminas "šnekamoji" kalba yra buvęs gerai pažįstamas ir Jauniui, kurs taip rašo savo "Lie-tuvių kalbos gramatikoje" (1911 m.): *Šnekamos* kalbos žodžiui sąjunga... davus apstesnę prasmę... nesunku yra pasidaryti esybėvardį. (Sąjungojimas 159). Tuos pačius žodžius randame ir 1897 metais ektografuotame gramatikos išleidime ant pusl. 279. Druskiaus tvirtinimas, kad Jaunius "tepamųjų" aliejų nepažinęs ir nevartojęs, nėra pamatuotas. Be "šnekamos" kalbos toje pačioje (pusl. 13,7) gramatikoje turime ir antrą terminą "rašomasis" (prapuolė). 1905 m. sausio mėn. 5 d. aš esmi iš Jauniaus užsirašęs šiuos žodžius:

"(Aš) duodu vaikui duoną valgyti". Visi sakinio žodžiai gali būti vartojami pasyvi-škai:

Vaikas duodamas = vaikas, kuriam duoda.

Duona duodama = duona, kurią duoda.

Troba duodama = troba, kurioje duoda (sc. valgyti).

"(Aš) ariu jaučiais dirvą pavasari".

Passivum:

Dirva ariama.

Ariamas jautis = kuriuo aria.

Ariamasis laikas = kuriame aria.

Tais pačiais metais vasario mėn. 16 d. prūsų kalbos žodžių samplaikai "lankinan deinan" paai-škinti Jaunius pasigavo terminu "nedirbama" diena. Kas yra atsidėjęs skaitęs "Vilties" kalbos dalykus, tas galėjo rasti ir daugiau Jauniaus var-totųjų, o Druskiaus lelijamųjų, panašių išraiškų.

Taigi, Jauniui "participia passivi praesentis" yra buvę gerai pažįstami.

Visų išgalių del kenčiamųjų dalyvių vartojimo trumpame straipsnyje negalima iškloti. Tikiuosi tai padarysiąs neilgai trukus ilgesnę monografiją. Bet ir dabar, kad be reikalo Druskus ar kas ki-tas, "rašomosios" kalbos bei "tepamojo" aliejaus nekentėjas, man negalėtų nieko prikišti, neišken-čiu nepadavęs pavyzdžių iš senesniųjų rašytojų.

Pavyzdžiai:

1) iš Vilento 1579 m. Epistolų ir Evan-gelijų: sedose ant sudijemoia sosta 172,13.

2) iš Daukšos 1595 m. Katekizmo: Kuris east ke^{at}wirtas dāiktas krikszcioni reikalin-gas ir priwātomas? 23,9. Ką dāro ne^a prideramo 37,19. Nūg nūdėmes mir-sztamōs... iżwerzei 59,17.

3) iš Daukšos 1599 m. Postilės: Tassai szytai waistą ir gedigą ir sōpamą prieme nieko to ne rēykiemas 76,33. Szytai tē-was... ir asz sopami iészkoioime tawės 88,11. Klausit' bālso prideramoio pie-menės 328,27. Ir iei ką mīrsztamo gers... niēko iam' ne kludis 302,18. Padōrei ir iż-gānomai praszo 451,12. Tatāi žėktas tik-ras, o ne apsirīkamas 458,7.

4) iš 1605 m. Katekizmo: Pamokimas wienam kuriangi krikszcioniuy reykiemas 29,6. Kiek wel yrā nusideimū szāukia-mu paklūpdymo Diewop? 83,16.

5) iš 1640 m. Širvydo "Punktų sakymų": Sakos liepiamas ir priwerstas padaris 8,28. (Diewo) girius nieku budu negal but priwiliamas 25,8. Dušia... ne wieno daykto kunuy reykiemu ne priwalo 40,14.

6) iš Mielckės 1800 m. žodyno: Dyman-tas stiklo režiams "Schmergel" II 419. Skėpeta prākaitū szłōstoma "Schweiss-tuch" II 430. Kujėlis strunū taisoms

"Stimmhammer" II 457. Sėjams cziėsas "Saatzeit" II 398. Kudikis žindams "Säugling" II 402. Lentėlė walgoma, torėlus "Scheibe" II 407. Mėgamoji kammarā "Schlafkammer" II 414. N'ostis brangiāusey kwėpjama II 69. Gėlmės jėszkomas szwinnas "Bleywurf" I 81. Lenta sėdimoji "Sitzbrett, als im Webstuhl" I 148. Skaudama koja "schlimmer Fuss", ant skaudamos kojės užmynė I 241. Mėžemoji szakė "Mistgabel" II 207. Ruimas lenkty n bėgams "Laufplatz" II 319. Žymėlė giedama, žaidžema, skaitytinė giedamoji "Notte" II 359.

7) iš Daukanto "Būdo" (1845 m.): Iki sziolej gera mą stotkėlį senó iprotió taurī arba tauragī tebwardīn 17,6. Ciełās gīrrės taupe īr óž szwentās tórieje... iženktī tenaj negalieię, negut *gata daroms* kaipo szwento wījto glóbbōs sau wejzieię 18,4. Žmōgōs *gata darom's* tegaliejęs tenaj (= i szwentā gīrrė) mōktū 111,4. Paskou diewieię gėlžījs ginkłus, beje: kaławijus abem pusem kėrtamus 209,14. Kōznōs elgījs kajp tinkams 163,19. Storasta... lejdeš kajp tinkamims sawo ļaukus artī 227,19.

8) iš Valančiausio "Žiwatu szwentuju": Kas tinkams katalikus musze 83. Darik pats ka n tinkamas 4,25. Puolemoji liga 15,5. Tankiai Pentepolej giweno, o cze nepateļpams kieles i kitā wietā 104.

9) iš Kuršaičio vokiečių bei lietuvių kalbos žodyno (Deutsh-lit. Wr. 1868 — 1874): Jójamos kėlinės "Reithosen" II 129. Walgomasis laīkas "Essenzeit", walgomas

mas száuksztas "Esslöffel", walgomasis stālas "Esstisch" I 412. Walgomoji stubā "Esszimmer" I 412, "Speisezimmer" II 195. Drūgio krecziāmóji diėnā "Fiebertag" I 437. Skaudamąjė kójā užgāuti I 84 sub verbo "anstossen". Asz turiū gėliamas (od. skaudamas) kōjas "es reisst mir in den Füßen" II 129. Wėrdamas rýkas "Kochgefäss" I 698. Gėriamas stiklas "Trinkglas" I 547. Ausiū giđdimoji gyslėlė "Gehörnerv" I 504. Rāszo moji plūksna "Schreibfeder" I 425.

10) iš Juškevičiaus "Lietuvišku dainų": Tropijau i mirštama širdužėlė № 131,7. Lėkė kulkelė, kaip sode bitelė, par protingā galvužėlė, par mirštama širdelė № 1142,7.

11) iš Juškevičiaus žodyno: Neskundamai duoda I 3 s. v. abradnus. Adata pavalkų siuvamoji I 3 s. v. adata. Iš būsimos vietos čia persikelsiu I 256. Esamo vieto kodėl negausi? I 419 s. v. gauti. Metas jau gylimasis buvo kaip jie jie atvažiavo I 488 s. v. gulėti. Marinamųjų liekarstvy davė jamui III 13. Ana yra mėgstamo kūno III 26. Diena, valgoma su mėsa, vadinamas mėsiska III 35. Bijomui (=bijomam) ir mylimui turėk arielkos III 42. Mirštamasis tas, kas tur

mirti, kaip žmogus. Žvakė mirštamoji III 48. Aš buvau mislios, tos kalės norimosios tas šuniukas, o čia ne III 49. Tu nauzgi kaip katinas uodegā ļaužiamas III 77. Ne kiek reikia, dar liekamai yra žirnių (s. v. likti). Kubilas žlugto žluginamas (s. v. lostva). Kur du suolu grinčio suveina už stalo vadinamas krikštasuolis, f. y. verkiamasis kampas (s. v. krikštasuolis).

12) iš 1885 m. "Auszros": Tryliktame szimtetyje Kryžokai Vokiecei Prūsūsna ateidami dar radė czionai i 2037 ežerus, o

Mečislovas Davaina-Silvestravičius, "Litwos" redaktorius.

liekamajoje Lietuvoje dar XVI szimtme-
tyje buvusi "daugybė dideliu upiu ir ežeru"
107. Visada atsiras namūse atliekamas
žmogus 124. Su tais spiečzeis iszlekia drauge
ir visi atliekamieji bitinai 126. Užmusz
atliekamus bitinus 204. Gyvenamos
trobos erczios 284. Po pietu turėdamas spė-
jamo czėso pramigo dar iki geru paludie-
niu 329. Norėjau placziaus apie tai spėja-
me laike atsakyti 398. Yra bevelyjama se-
kamas žines tame įvyzdyje (sc. Beziehung)
rasti: 1)... , 2)... 277. Yra velytina turėti su-
raszus... meilingu, nėkingu, bariamu žo-
dzių 279.

Šitų kelių dešimtų pavyzdžių iš mūsų rašytojų
(1579 — 1885 m.), rodosi, turėtų pakakti ir Dru-
skiui. Mūsų pavyzdžiai pirštu prikišamai rodo, kad
"rašomoji" bei "šnekamoji" kalba, "kuliamoji" ma-
šina ir kitos į tas panašios išraiškos atsiradusios
yra mūsų kalboje ne nuo vakar dienos. Jų prad-
žios nieku būdu negalima ieškoti Suvalkų pa-
dangėje. Rygiškių Jonas bei jo gimtoji šalis (Su-
valkų padangė) nė kiek čia ne kalti.

Pavyzdžių iš tarnių čia neduodu, palikdamas
juos žadėtajai monografijai. Tačiau ir dabar neiš-
kenčiu nepasisakęs, jog man dar nėra tekę rasti
tokios Lietuvoje šnektos, kuri nepažintų "kulia-
mosios" mašinos, "jojamojo" arklio ir kitų toly-
gių išraiškų.

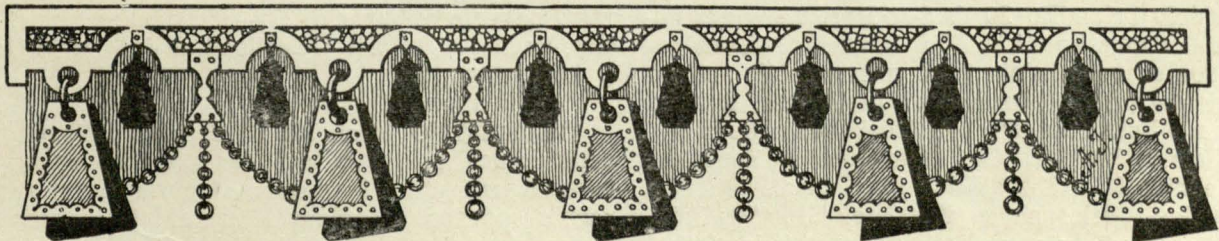
Sėjams vės ("nedidelis šiltas vėjas, kuriuo
galima sėti" Tverai), išėinama liga ("iš kurios
žmogus gali išeiti, pagyti" Ramygala), tepamie-
ji taukai*), mirštama liga ("kuria sirgdamas
žmogus paprastai miršta" Suv. Naumiestis) ir vi-
sos kitos tos rūšies išraiškos yra kur kas senės,
ne kaip mūsų pirmieji rašto paminklai (XVI

*) «Pelės raganos išėdusios visus kalvarato tepa-
muosius taukus: gausi, mamalė, dar duoti taukų tep-
palui». Girdėta Salantuose šimtais kartų pirma 45 metų.
Taip pat sako ir Mosėdyje—Visa ta pastaba iš kun Sra-
gio laiško.

amžius). Kenčiamieji dalyviai ir latvių kalboje nie-
ku neprasikiša pro mūsų. Tatai aiškiai gali-
me matyti iš paduodamųjų pavyzdžių:

Cērt mūsu māršai sēdamu vietu (Lat-
wju dainas № 18920) "Kirsks mūsu marčiai
sēdimā vietā". Patīkamū dziesmū dzie-
du divi reiz vakarā 14745', "patīkamā
dainā dainuoju du kartu vakarē". Kuo, brā-
liši, raudat mani?—Paši mani iedevāt rau-
damāja vietīnā 17474 "Ko, broleļi, rau-
date manēs?—(Juk) patys mane indavēt rau-
damojon vietelēn". Met, masiņ, aizkrāsni
rakstamuo adatiņū, gan ieduos dēlu mātē
lieluo maisu lāpamuo 17072 "Mesk, sesele,
užkrosnin rašamāja adatēle, juk induos
(paduos tau) sūnū motyna didžīajā maišū lo-
pomāja (sc. adatā)". Ar bāliņu sarājuos
tēva žirgu laidara: tēvs man deva dancuo-
jamu, brāļi deva ecējamu 16416 "Su
broleļiu susībarau tēvo žirgū tvartē: tēvas
man davē šokamā (sc. žirgā), broļi davē
ekējamā". Slaucamuo guovi nēmšu,
aramuo kumeliņu 16428 "Melžīamāja
karvē imsiu, arīamāji kumelyti". Šī dienīnā
jājamā, rītdienīnā vedamā 16032 "Šī
dienelē jojamoji, rytojaus dienelē veda-
moji". Sirmī žirgi... tie bij brūtes veda-
mie 15956 "Širmī žirgai... tie buvo marčios
vedami" (=marčiai vesti, vežti). Es nuo-
kalu zuobentiņu abu puses cērtamuo
15993 "Aš nukalau kalavijēļi abiem pusēm
kertamā". Zied, puk'ite! šī dienīnā zieža-
mā 17691 "Žydēk, žolynēli! šī dienelē žy-
dima". Sakams vārdū neklausīja 23013
"Sakomas žodžiū neklausē". Nākams
laiks "die künftige Zeit". Rūgamā desa
"ein Sauertopf".

Karaliaučiuje 1914 m. gegužės mėn. 3 (16) d

Naujas apsireiškimas lenkų neapykantos lietuviams.

Berlyne vokiečių kalba eina jau 35-asis tomas mokslo laikraščio tyrinėti slavų filologijai ("Archiv für Sslawische Philologie"). Paskutiniame sąsiuvinyje (3 ir 4 Heft), išleistame balandžio mėnesyje 1914 m., lenkas profesorius Aleksandras Brückner'is ta proga, kad Leidene naujai įsteigta "Baltų ir Slavų" katedra, rašo lietuviybės paniekai tokiais žodžiais apie lietuvių tautą, jos kultūrą, literatūrą, spaudą ir istoriją:

"Baltų bei slavų kalbos: plačioji visuomenė nustebusi klaus, kas tie baltai yra. Tiesa, ji žino apie vokiečių baltus, suomių (finnus) ir švedus, gyvenančius Baltijos pajūryje, bet niekas nežino to, kad vokiečių mokslas vadina visą tautą nuo to, su kuo ji neturi nieko bendra. Visų pirma čia yra būtent kalbami lietuviai (olandai niekaip to nesupras), kurie, paėjęję bent pusę mylios į jūrą, paskui visai iš ten atsitraukė; *tai nuskurdusi, menkutė tauta, be savo kultūros ir literatūros*, be savo

istorijos. Vienintelis lietuvių nuopelnas yra tas, kad jie, būdami nuskurdę ir ypačiai gyvendami, išlaikė savo senybės kalbą, labai artimą slavų kalbai".

Ir taip kalba mokslininkas! Kuo geresnė ir pranašesnė lenkų istorija už lietuvių? Ar lenkų tauta, kada neturėjo dar savo literatūros, neverta buvo irgi istoriko intereso? Ir dar didelis klausimas, katrių praeitis, lietuvių ar lenkų, daugiau lėmė vokiečių istorijoje! Lietuviai, girdi, nuskurę (ärmliches Volk), bet tie "nuskurėliai" tiek pirma erzino, tiek dabar tebeerzina išdidusių, bet nusigyvenusių lenkų smalsumą; nevienas lenkų žemės parėjūnas ir šiandien tebežiūri į Lietuvą, kaip į skanų, lietuvių "nuskurdėlių" apdorotą kąsnelį. Visa tai asimines, sakytumei rašo endekų agitatorius, išėjęs iš nusigyvenusių dvarininkų tarpo ir išaugšto žiūrįs į darbščių, energingų valstiečių luomą, o ne mokslininkas profesorius, kurio vardu vadinasi ponas Brückneris. Jo nuomonė apie lietuvius negut kontrabandos keliu bus pakliuvusi į rimtų vokiečių mokslo organą.

X. Y. Z.

Mūsų kultūros gyvenimas.

10 metų mūsų spaudos atgavimo sukaktuvių paminėjimas.

Visur lietuviai ruošėsi, kaip kas galėjo ir mokėjo, švęsti spaudos sukaktuves. Laikraščiai leido tam tikslui padidintus numerius, draugijos taisė vakarus, bažnyčios laikė iškilmingas pamaldas. Bet daugelyje vietų vyresnybė užgynė spaudos iškilmes.

Vilniuje sukaktuvių šventė truko 10 dienų. Ji prasidėjo balandžio 20 d. d-ro Bagdanavičiaus paskaita. Balandžio 24 ir 27 d. buvo iškilmingos pamaldos su pamokslais, 27 d. miesto salėje vaidino "Ameriką pirtyje"; vaidinimui pasibaigus, dainavo choras. Balandžio 29 d. "Rūtos" salėje buvo paskaitos: J. Vileišio, G. Petkevičaitės ir Žemaitės. Advokatas J. Vileišis aiškino juridiniu atžvilgiu lietuvių kovą dėl spaudos atgavimo. G. Petkevičaitė skaitė apie tai, kaip sunku buvę gabenti ir platinti knygos Lietuvoje. Žemaitė papasakojo, kaip valstiečiai skaitę draudžiamas knygas, kaip jas gabenę per sieną, kaip valdininkai ieškoję užgintų raštų. Paskutinių trijų paskaitų klausytus susirinko daug žmonių. Inėjimas buvo dykai.

Kaune balandžio 24 d. (Katedros bažnyčioje) buvo iškilmingos padėkos pamaldos ir "Lietuvių K. moterų dr-jos" vakaras. Kun. Dambrauskis kalbėjo apie mirusius veikėjus: Višinskį, Kudirką ir t.t. Kun. Alšauskis, J. Pikčilingas, kun. Alekna, kalbėjo apie visus, kurie spaudai darbavosi. Po prakalbų buvo šokiai. Taip-pat spaudos sukaktuvėms paminėti buvo savybės vakarėlis, kadangi tam tikslui vyresnybė paskaitos neleido. "Saulės" kursų mokiniamis apie spaudą skaitė S. Čiurlionienė.

Marijampolėje balandžio 26 d. klūbo salėje buvo savybės vakaras, o 27 — iškilmingos pamaldos, pagaliaus vakare "Gabijos" dr-jos paskaita ir koncertas.

Vilkaviškyje balandžio 20 d. buvo "Žiburio" susirinkimas, pašvęstas spaudos atgavimo sukaktuvėms paminėti. J. Merkšaitis skaitė apie lietuvių vargus spaudos draudimo laikais ir jų pažangą paskutiniu dešimtmečiu. A. Kriščiukaitis savo ilgame referate "Spaudos galybė ir mūsų priedermė jai" nupasakojo, kas tai yra spauda, kokią ji turi reikšmę žmonijos gyvenime. Susirinkimas pasibaigė pirmininko obalsiu: Tegyvuoją Lietuva — mūsų Tėvynė!

Be Lietuvos miestų, sukaktuves minėjo ir miesteliuose, kaip antai: **Žemaičių Kalvarijoje, Miroslave** (Seinų apskr.), **Šakiuose** (Naum. apskrities), **Sventezeryje** (Seinų apskr.) ir t. t.

Neužmiršo paminėti spaudos sukaktuvių **Peterburge** ("Mažturčiai", "Labdariai" ir "Savitarpininkai" sutaisė vakarą. Vaidino Strazdo "Pagrižo" ir pagiedojo lietuvių imną). **Liepojoje** bal. 27 d. buvo vakaras. Vaidino "Jaunavedžių naktį" ir "Jaunikį". P. Baltuška skaitė referatą apie lietuvių literatūrą ir Levandauskis deklamavo "Negyvą kūną". **Mintaujoje** kun. J. Tumas skaitė referatą: "Dešimties metų sukaktis". Po to vaidino "Ameriką pirtyje" ir parodė du gyvu paveikslus, Kalpoکو sutaisytu: "Mokinimas rašyti prieš spaudą leidžiant" ir "Šventadienio vakaras dabar".

Ir **užsienyje**, pavyzd., Londone, lietuviai minėjo sukaktuves. Ten "Blaivybės" draugija paskyrė 100 rub. švietimo reikalams, o nariai sudėjo dar 200 rub.

Birželio 1 d. bus atidaryta Vilniuje **spaudos paroda**, kurią rengia Liet. Mokslo dr-jos komitetas. Parodon norima surinkti visos lietuvių kalba spaudintos knygos, brošiūros, laikraščiai, atvirukai, pranešimai, atsišaukimai ir t. t.

Draugijos.

Lietuvių Mokslo Draugijos visuotiniame susirinkime (nuo birželio 11 ligi 15 d.), be minėtųjų "Vairo" 8 № keturių paskaitų, bus dar šios:

5) Kun. d-ras J. Stepanavičius: Apie religinių tyrinėjimų metodą;

6) Augustinas Janulaitis: Simanas Daukantas ir jo vienamečiai.

Balandžio 24 d. Vilkaviškyje buvo įsteigiamasis Ūkio dr-jos susirinkimas.

"Žiburio" dr-jos susirinkimas buvo Garlevoje (Marijamp. ap.) balandžio 27 d. Paminėjo 10 metų spaudos gavimo sukaktuves ir spaudos reikšmę lietuvių gyvenime. Buvo paaiškinta, iš kur gauti lietuvių mėnesių vardai, apie puošimą pirklių šventųjų paveikslais. Parodyta, kaip pasidaryt vandens barometras. Skaitė iš knygutės "Nebūk storžievė" ir deklamavo.

Naujas "Žagrės" dr skyrius neseniai įsteigtas Garlevoje. Tai bus jau penkta draugija tame nedideliame miestelyje.

Krikščionių Darbininkų dr-jos susirinkimas buvo Naumiestyje bal. 27 d. A. Staugaitis kalbėjo apie Kairiūkščio sumanytą "švietimo fondą". Susirinkimas sutiko prie jo prisidėti. Buvo paskaita apie darbininkus, kaip įsako popiežiaus Leono XIII enciklika. Prelegentas pabrėžė darbininkų ir darb-

davių pareigas ir padėjimą. Svarstė pašalpų davinėjimą laidotuvėms ir nutarė: tiems nariams, kurie dės po 20 kap., duoti po 35 rub.; kiti naudosis paprasta pašalpa po 15 rub. Dr-ja turi jau pus-trečio šimto kapitalo, o narių skaičius žymiai padaugėjo.

Naujas "Blaivybės" dr-jos skyrius įsteigtas Kapčiamiestyje (Seinų apskr.).

"Zitininkų" dr-jos šventė. Baland. 27 d. Rygoje šv. Zitos dienoje buvo iškilmingos pamaldos. Vakare buvo dr-jos susirinkimas. Draugija turi savo chorą. Narių yra apie 350. Savo skalbtuvė, kuriai gerai klojasi.

Lietuviai Londone turi savo klubą, kursai gerai laikosi. Skolų jokių nėra, pinigų apie 21 sv. sterl. su viršum. Per metus įvairių išlaidų klubas turi apie 150 sv. sterl. Ruošiami vakarai duoda pelno. Be klubo, lietuviai turi dar savo duonos keptuvę "Birutę", kuriai ar neblogai sekasi.

Įsisteigė Peterburge balandžio 27 d. lietuvių š-tos Zitos tarnaičių bei Darbininkų dr-ja. Susirinkiman atėjo daugiau, kaip 200 žmonių. Išrinkus valdybą, kalbėjo Jo Ekscelencija vyskupas nominatas kun. Karevičius apie tai, kad lietuvaitešms tarnaitėms reikia organizuoties, nes, išsisklaidžiusios po didelį miestą, jos dažnai nustoja tikybos, doros ir atsižada savo kalbos. Paaiškino ir materialinę tos draugijos naudą. Narių dr-jon įsirašė daugiau, kaip šimtas.

Naujas "Ryto" skyrius Vilniuje. Gegužės 10 d. šv. Mikalojaus bažnyčios namuose buvo "Ryto" dr-jos III skyriaus įsteigiamasis susirinkimas.

Nauja skaitykla. "Ryto" dr-ja gavo gubernatoriaus leidimą įsteigti skaityklą Kargaudų sodžiuje (Rodunios pav.).

Nauji "Blaivybės" dr-jos skyriai įsteigti Šunskuose (Marijamp. apskr.), Žemojoje Panemunėje (Naum. apskr.) ir Kapčiamiestyje (Seinų apskr.).

Arbatnamį įsisteigė Tverų "Blaivyb." skyrius. Vabalninko "Blaiv." skyr. nutarė įsitaistyti **dirbtuvėlę** nesvaigstamiems gėrimams dirbti. — Vilniaus "Blaivybės" skyrius pasisamdė nuolatinę darbininkę-specialistę girai dirbti.

Liepojoje šv. Zitos dr-jos susirinkimas nutarė imti draugijon ir nepilnametes mergaites. Patarus vienam nariui įsigyti mūro namus, susirinkimas triukšmingai priėmė šitą sumanytą.

Vyriausioji ūkio valdyba patvirtino **Kalvarijos** (Kauno gub.) **pieno** draugijos įstatus.

Garlevoje (Marijamp. apskr.) gegužės 8 dieną įvyko įsteigiamasis "Žagrės" kuopelės susirinki-

mas. Kun. Draugelis papasakojo apie "Žagrės" uždavinį ir nurodė steigiamosios kuopelės veikimo sritį. Agronomas Totoraitis, naudodamasis ragane lempa, papasakojo apie pienininkavimą.

Šventežeryje (Seinų apskr.) gegužės 4 d. buvo "Žagrės" ūkio būrelio įsteigiamasis susirinkimas, kuriame dalyvavo beveik visi vietos "Žagrės" nariai. Susirinkime buvo daug kalbama apie "Žagrės" veikimą Suvalkiečiuose ir apie reikalingumą platinti kultūrą bei susipratimą tarp ūkininkų.

Vyriausybė patvirtino **Pavandenio** (Telšių ap.) vartotojų draug. įstatus.

Pilviškių (Suvalkų g.) taupomoji-skolinamoji bendrovė pakeista **kredito draugija**. Jos rajonas apima gminas: Pilviškių, Antanavo, Pažėrių ir Griškabūdžio. Nariais tegali būti tikrai krikščionys.

Tifliso lietuvių šelpimosi draugija išgyveno pirmus savo veikimo metus. Tovo 16 d. buvo visuotinis draugijos susirinkimas. Jos kasos apyvarta 1913 met. buvo šitokia: pajamų—273 rub. 50 kap. išlaidų — 96 „ 76 „

Sausio 1 d. 1914 m. buvo 176 rub. 74 kap. Apyskaitos metu (lig sausio 1 d.) draugijoje buvo 68 nariai: 53 vyrai ir 15 moterų. Kadangi reikėjo pašalinti 43 neužsimokėję nario mokesnio žmonės, draugijoje beliko 25 nariai.

Ukmergėje geguž. 1 d. buvo vietos katalikų labdarių dr-jos visuotinis susirinkimas. Iš 80 narių susirinkiman teatvyko 30. 1913 metais dr-jos veikimas šiaip apsireiškė: prieglaudoje buvo laikomi 23 paliegę seneliai; 53 žmonės sušelpti 552 rub. 50 kap.; dr-ja duodavo neturtingiems nemokamų pietų ir papiginta kaina vaisto. Velykoms buvo išdalinta valgomųjų daiktų ir drabužių 110 pavargėlių už 103 rub. 16 kap. Draugija kas metai savo naudai ruošia vakarus. Šiomet gaus dar vieną tūkstantį rublių, paskirtą mirusios dvarininkės Petraškevičienės. Be to, dr-ja turi savo namus.

Mokslas ir mokyklos.

Liaudies mokytojų egzaminai. Švietimo ministerija paskelbė naują liaudies mokytojų egzaminų tvarką. Egzaminai galima bus laikyti mokytojų seminarijose, egzaminų komitetuose, vidurinėse mokyklose: nuo rugpiūčio 1 d. lig lapkričio 1 d., nuo lapkričio 1 d. lig sausio 15 d. ir nuo sausio 15 d. lig kovo 15 d. Juos gali laikyti moters, ne jaunesnės, kaip 16 m., ir vyrai, ne jaunesni, kaip 18 m.

Nauja gimnazija. Nutarta įsteigti gimnazija Žagarėje (Šiaulių apskr.).

Amatų mokyklos. Kauno apskričių tarybos išdirbo projektą amatų mokykloms steigti. Kiekvie-

noje apskrityje bus steigiami nuo 3 lig 10 amatų mokyklų. Jos bus įsteigtos 1915—1924.

Nauja mokytojų seminarija. Ministerija leido inkurti Pažaiske (Kauno gub.) mokytojų seminariją.

Prekyba ir pramonė.

Utenos ir Ušpalių ūkio būreliai ketina sutaisyti linų pardavimą tiesiai į fabrikas, be tarpininkų. Taip-pat ir grūdus žada vežti tiesiai Prūsosna.

Alkiškių sodž. (Akmenės valsč., Šiaulių aps.), 13 ūkininkų, sudėję tūkstantį rub., nusipirko separatorių ir bačką sviestui mušti. Jau pirmais metais jie turėjo nemaža pelno. Pamatę tai kiti ūkininkai, taip-pat panoro prisidėti draugijon. Dabar yra apie 30 narių. Vietoje ranka sukamo separatoriaus status dabar garinę dirbtuvę. Joje darys sviestą, sūrius, varškę ir t. t.

Šiauliuose steigiami nauja *saldainių dirbtuvė* "Rūta".

Vabalninke (Kauno g.) balandžio 22 d. buvo linų ūkio žinovo Koffo paskaita apie linų dirbimą ir jų pardavimo sutvarkymą.

Šakių "Žagrės" susirinkime (geguž. 7 d.) sumanyta dalyvauti su savo arkliais Tilžės mugėje. Šituo tikslu susirinkimas išrinko P. Tėvelį, šio dalyko sumanytoją, kad jis negaišiuodamas važiuotų Prūsosna ir užmegstų tenai prekybos ryšius.

Žemės ūkis.

Ginkūnų dvare (Šiaulių apskr.) Kauno ūkio dr-ja taiso šią vasarą 2-jų mėnesių kursus pienininkavimo kontrol-asistentams priruošti. Be to, draugija ketina suruošti kursus dar septyniose vietose Kauno gub. Kursuose mokysią, kaip apsieiti su ūkio padargais ir mašinomis.

Ūkiui pagerinti žemės dalykų komitetas paskyrė šiemet Kauno gub. 232.628 rub.

Literatūros žinios.

Naujas laikraštis. Baltimore (Jungt. Amerik. Valst.) pradėjo eiti laikraštis: "Darbininkų balsas", lietuvių pramonės darbininkų organas. Redaktoriu pasirašo Juozas Laukys.

Įvairios žinios.

Susipratę žmonės. Mažoj Salamiesčio filijoj, turinčioj vos porą šimtų valakų žemės, parsisiuž-

dinama 70 visokių lietuviškų laikraščių. Paskutiniaisiais metais jaunuomenė ruošė 7 savybės vakarėlius su deklamacijomis, šokiais ir t.t.

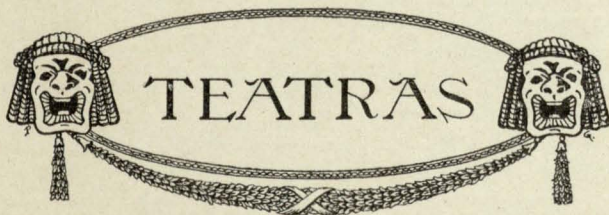
Stasys Šimkus, žinomas lietuvių kompozitorius, ši pavasarį pabaigė Peterburgo konservatoriją.

Peterburge geguž. 4 d. šv. Katrinos bažnyčioje kun. Karevičių iššventino Žemaičių vyskupu.

Gydytojas P. Avižonis Dorpato universitete neseniai gynė disertaciją ir gavo medicinos daktaro laipsnį.

D-ras J. Basanavičius išrinktas Genevos Mokslo Akademijos garbės profesorium.

Kalvarijoje (Suv. gub.) lietuvis Vytautas Žičkauskis, sugrįžęs iš Sibiro, įsteigė kinematografą.

Geguž. 3 d. **Kauno** šv. Juozapo draugija miesto teatre vaidino, režisuojant A. Vitkauskui, 5 veiksmų dramą: "Pirmieji krikščionys".

Geguž. 4 d. buvo 4 vakarai: **Garlevoje** (vaidino Alytos "Ant bedugnės krašto", choras padainavo dainų), **Kybartuose** (vaid. Gogolio "Revizorių", Jesulaičio vedamas choras padainavo dainų. Vakara sutaisė "Gabijos" dr-ja), **Tirkšliuose** ("Ant bedugnės krašto" ir Vaišganto "Nepadėjus nēr ko kasti") ir **Kapčiamiestyje**, Seinų apskr. ("Ant bedugnės krašto" ir choras).

Balandžio 27 d. **Luokėje** (Šiaulių ap.) valsčiaus magazino bute buvo vakaras. Vaidino Vaičkauskis skrajojamoji trupa.

Revelyje balandžio 27 d. latvių salėje buvo vakaras. Vaidino "Ant bedugnės krašto".

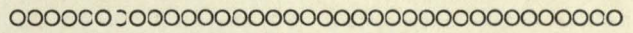
Balandžio 13 d. "**Tifliso** lietuvių šelpim. dr-ja vaidino "Audrą giedroje" ir "Brangųjį pabučiavimą". **Ramygaloje** (Panevėžio apskr.) vaidino "Šv. Agnietę" ir "Nesipriešink".

Alsėdžiuose (Telšių apskr.) geguž. 11 d. J. Vaičkauskis artistų kuopa vaidino Alytos "Ant bedugnės krašto" ir Petliuko "Neatmezgamąjį mazgą".

Studentų vakaras Maskvoje buvo balandžio 27 d. Monsfeldo mokyklos salėje. Dainavo choras,

p. Skalskaitė ir Volovičaitė padainavo kelias lietuvių daineles. Deklamavo gražiai p. G.

Juozapininkų vakaras. Balandžio 26 d. Kaune vaidino "Pono Felikso atsitikimas" ir juozapininkų orkestras griežė kai-kuriuos klasinės muzikos dalykus.

Vilniaus Lietuvių Banko stovis gegužės 1 d. 1914 m.

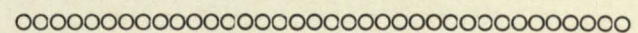
AKTYVAS.

Kasa	7.777,72
<i>Einamosios sąskaitos kituose bankuose.</i>	
Pinigai, padėti kituose bankuose	6.019,28
<i>Dis'ontuoti vekseliai.</i>	
Paskolinta vekseliais	126.258,47
<i>Paskolos užstatant procentines popieras ir inventorių.</i>	
Paskolinta užstatant procent. popieras ir inventorių	6.980,00
<i>Korespondentai (nostro ir loro).</i>	
Liet. bankui kalti	4.370,00
<i>Kilnojamas turtas</i>	728,95
<i>Išlaidos kurios grįš</i>	5,11
<i>Procentai už indėlius</i>	347,27
<i>Organizacijos išlaidos</i>	621,55
<i>Kitos išlaidos</i>	2.719,54
<i>Išviso</i>	155.827,89

PASIVAS.

<i>Apyvartos kapitalas.</i>	
Narių mokesčių	21.955,00
<i>Indėliai.</i>	
Padėta procentams	125.855,08
<i>Korespondentui (loro).</i>	
Liet. bankas kaltas	4.070,00
<i>Procentai kurie reikia išmokėti</i>	72,68
<i>Procentai gauti už indėlius</i>	6.786,85
<i>Išviso</i>	155.827,89

Geguž. 1 d. bankas turėjo 235 narius.

Pranešimas.

Į mane kreipėsi trys valstiečiai: Aukštikalnis, Trečiokas ir Užubalis, laiškais klausdami, kodėl aš dedaš savo kalbas, sakomas Dūmoje, "Viltyje" ir kodėl nededaš jų "Lietuvos Žiniose". Jie, mat, "Vilties" neskaitą, skaitą "L. Ž." ir norėtų žinoti, ką aš kalbu Dūmoje ir kaip ginu valstiečių reikalus. Kadangi tokių klausimų gali kilti ir kitiems, tai atsakau per laikraštį:

Aš neslepiu savo Dūmos darbų nuo žmonių, bet neturėdamas savo pakraipos laikraščio (išskyrus "Vairą", kurs betgi netinka šiam reikalui, tu-

rėdamas kitą tikslą), esu verčiamas naudoties tų laikraščių skiltimis, kurių redakcijos man paveda. Savo kalbų stenogramas siunčiu abiem dienraščiam: "Vilčiai" ir "L. Žinioms". Taip ėmiau daryti nuo šių metų pradžios, atsitraukus iš "L. Žinių" redakcijos vienam jų bendradarbiui, ižeidusiam mane savo nepadoria agitacija Dūmos rinkimuose, ir taip darysiu toliau, visuomet siuntinėdamas savo kalbas abiem laikraščiam. Jei vienas ("Viltis") visuomet jas spauzdindavo, kaip spauzdindavo ir atstovo Keinio kalbas, o antras ("L. Žinios") ne-

spauzdina, tai jau jų dalykas, ir panašiais klausimais patarčiau kreipties tiesiog į "L. Žinių" redakciją, ne į mane, nes aš tų priešasčių, dėl kurių nespauzdina mano kalbų, nežinau.

Valstybės Dūmos atstovas **M. Yčas.**

Peterburge Gegužės 1 d. 1914 m.

P. S. Kitų laikraščių prašau atsispaudzinti ši pranešimą. **M. Yčas.**

Raštų turinys.

1. KULTŪRINĖ DAILININKO PAREIGA. Vydūnas.
2. ŠVEICARIJOS IŠPŪDŽIAI. M. Pečkauskaitė.
3. DAILIOJO TAUTOS MENO REIKŠMĖ. A. Jaroševičius.
4. KIUKIUNIANO (CUCUGNAN'O) KLEBONAS. Alfonsas Daudet.
5. KAS REIKTŲ DARYTI TYRINĖJANT SENOVĖS ROMOS RAŠTUS. A. Valdemaras.
6. KALBOS MAŽMOŽIAI. K. Būga.
7. NAUJAS APSIREIŠKIMAS LENKŲ NEAPYKANTOS LIETUVIAMS. X. Y. Z.
8. MŪSŲ KULTŪRŌS GYVENIMAS.
9. VILN. LIETUVIŲ BANKO STOVIS.
10. PRANEŠIMAS. M. Yčas.

Paveikslų turinys.

1. UTENĖLĖS UPĖ. J. Strazdo fot.
2. STRIGAILIŠKIŲ SODŽIUS. J. Strazdo fot.
3. RASEINIŲ APYG. KRYŽIUS. Pr. Maš. fot.
4. ŠILINĖS APYG. KRYŽIUS. Pr. Maš. fot.
5. LINKMENŲ MIESTELIS. J. Strazdo fot.
6. ŽEMAIČIŲ MALŪNAS. J. Strazdo fot.
7. KAZIMIERAS BŪGA. Fot.
8. MEČISLOVAS DAVAINA-SILVESTRAVIČIUS. Fot.
9. A. JAROŠEVIČIAUS VINIETĖ.

VAIRO KAINA Rusijoje: metams 6 r., pusei metų 3 r., 3 mėnesiams 1 r. 50 k.; užsieniuose: metams 8 r., pusei metų 4 r., trims mėnesiams 2 r. Skyrium numeris 35 k.

Mainant ėmėjui adresas, reikia pridėti 20 kap. (galima markėmis).

Vairo Redakcijos ir Administracijos **adresas:** Vilnius, Makarjevo (Makarjevskaja) g. № 15, b. 3. Telefono № 1383.

Rankraščių Redakcija savo lėšomis negrąžina.

SKELBIMŲ KAINA. Petito eilutei (padalijus į 3 skiltis puslapį) antroje viršelio pusėje arba ant atskiro lakšto tarp tos pusės ir laikraščio teksto 40 k.; trečioj viršelio pusėj arba ant atskiro lakšto tarp tos pusės ir laikraščio teksto 25 k..

PASTABA. Visus, kurie bus gavę pirmąjį numerį ir panorės užsisakyti Vairą, užsisakant, prašome pranešti Administracijos žiniai, kad ji galėtų nebesiųsti to numerio; mat, siunčiant po du, galime jį pristigti kitiems ėmėjams.

Redaktorius-Leidėjas A. SMETONA.